

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
בהר ובחוקותי
אייר ה'תשפ"א ב'של"ב
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

המשך בירור אופן הפיסוק הנכון בפיוט בר יוחאי, "תעלומה, ואין קורא לה", תגובת מרן שליט"א לראיות שרצו להביא כי "תעלומה" הוא כינוי על ספירת הכתר עצמו, ושאי אפשר לסמוך על המובא בספר הקנה, ומסקנת מרן שליט"א כי יש לגרוס "תעלומה, ואין קורא לה".

תשובת מרן שליט"א להערת ידידנו הרב מאיר ליאור לוי הי"ו לגבי "מודעת אבל" שפורסמה ע"י חלק מהמוסדות שבנשיאות מרן שליט"א לידידנו הרב ליאור מאיר מועלם הי"ו על פטירת בנו ישי ז"ל, כי כביכול ישנה בעיא ע"ד הקבלה בעשיית מסגרת שחורה למודעה, והרחבה בכללות עניינים והנהגות המובאים בספרים שהם כביכול ע"ד הקבלה, אולם לא התקבלו ברוב ככל עם ישראל מכיון שאין להם מקור מגדולי הקבלה כהאריז"ל.

בעניין מה שהש"צ צריך לחזור בסיום ק"ש על תיבות י"י אלהיכם אמת, והתייחסות לדברי ספר הפליאה לבעל ספר הקנה הסובר כי על הש"צ להוסיף גם את תיבת "אני" קודם למלים י"י אלהיכם אמת.

בירור דברי הגרי"ח בשו"ת רב פעלים בשם החתם סופר, כי הכלל 'כל פסוקא דלא פסקיה משה, אנן לא פסקינן ליה' לא נאמר היכן שישנו טעם אתנחא, האם ה"ה בכל הטעמים המפסיקים, והרחבה לגבי דבריו כי מה שהמבטא משתנה באתנחא וסוף פסוק זה מפני יפוי הלשון, ותמיהה מדוע לא נקט כדרכו לפרש זאת ע"ד הקבלה.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן - 072-33-642-23 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" - 593

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון - 03-6171031

השיעור מוקדש להצלחת הנדיב הנכבד ר' שגיא בן ר' דוד הי"ו,
העושה הרבה דברים חשובים בעזרה לאברכים בני תורה.
המקום ברוך הוא ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיו, ומכל צרה ונזק יצילהו,
ויזכהו השבוע לבשורות טובות בענייניו ובעסקיו על הצד היותר טוב,
וימלא כל משאלות ליבו וליבנו וליבכם לטובה ולברכה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת הנדיב הנכבד ר' שגיא בן ר' דוד הי"ו, העושה הרבה דברים חשובים בעזרה לאברכים בני תורה, לכן תשתדלו לענות אמן בכוונה על הברכות.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיו, ומכל צרה ונזק יצילהו, ויוכהו השבוע לבשורות טובות בענייניו ובעסקיו על הצד היותר טוב, וימלא כל משאלות ליבו וליבנו וליבכם לטובה ולברכה, אכ"ר.

המשך בירור אופן הפיסוק הנכון בפיוט בר יוחאי, "תעלומה, ואין קורא לה", תגובת מרן שליט"א לראיות שרצו להביא כי "תעלומה" הוא כינוי על ספירת הכתר עצמו, ושאי אפשר לסמוך על המובא בספר הקנה, ומסקנת מרן שליט"א כי יש לגרוס "תעלומה, ואין קורא לה".

בר יוחאי, אור מופלא רום מעלה. יראת מלהביט, כי רב לה. תעלומה, ואין קורא לה. נמת, עין לא תשורך.

דיברנו בשיעור הקודם על הנושא הזה, הארכנו עליו, ונתקבלו כמה הערות מתלמידי חכמים.

הערה ראשונה של ידידנו הרה"ג איתמר חיים כהן שליט"א, לגבי מה שדיברנו, האם הפירוש שלספירת הכתר קוראים אי"ן, כמ"ש 'ואין קורא לה, אבל לא 'תעלומה, כי 'תעלומה' זה לא השם של הכתר. לכן מפסיקים, 'תעלומה, ואין קורא לה'. או שזה כפי שהרב יוסף סעיד כותב, כי 'צ"ל 'תעלומה ואין, קורא לה'. ואמרנו, שלא מצאנו כי הכתר נקרא בשם תעלומה, רק אי"ן. כמו שנאמר, וְהִחְכְּמָהּ, מֵאִין תְּמַצָּא [איוב כ"ח, י"ב]. הספירה השנייה שהיא חכמה, היא תימצא – דהיינו משתלשלת – מספירת הכתר.

הרב איתמר כהן יצ"ו ציין, הוא שלח לי בכתב, שהוא מצא כי בספר הקנה כתוב במפורש, שספירת כתר אכן נקראת תעלומה, כפי שאומר הרב יוסף סעיד. וישר חיליה לאורייתא.

בספר הקנה כתב [בדפוס קאריץ, דף ק"ט עמוד ב'] זאת, לגבי הפסוק בספר איוב [שם, י"א] מְבַכֵּי נְהָרוֹת חֲפֵשׁ וְתַעְלָמָה יֵצֵא אֹר. ובעצם כבר מעצמי שיערתי [בשיעור הקודם], כי אם יכול להיות מקור לכך, הוא צריך להיות מן הפסוק

הזה. כי אח"כ כתוב, וְהִחְכְּמָהּ מֵאִין תְּמַצָּא, וְאִי זֶה מְקוֹם בְּיָנָה. רואים ממש, חכמה ובינה, באותו פסוק, והאין נזכר בפסוק קודם.

ואכן הדבר כתוב שם במפורש בזה"ל, החכמה היתה נקשרת בספירות, ולא היתה ניכרת מתוכם, והיו מתנועעים ורצים כמרוצת הכסף באש.

אינני מדבר כעת 'קבלה'. זה לא 'קבלה' מה שאני מדבר, אלו דברים 'מבחוץ', דברים פשוטים, לא צריכים להיות מקובלים בשביל זה, צריך רק קצת ידיעות והקדמות.

ולא היה להם הכנה לישוב, עד שחבשן הקב"ה והניחם לצד אחר מן העלה, ואז היתה החכמה ניכרת. היינו דכתיב, מככי נהרות חוב"ש. ישנה כאן כנראה טעות בדפוס, כתוב כאן 'חובש', ויש פה סימן. כלומר, מבכי מרוצת נהרות. והוא מלשון נהורא עמיה שריא חבש, ר"ל עצר.

כעת הוא כותב במפורש כך, ותעלומה יוציא אור, זהו אור החכמה, הנקרא אור צ"ח, שנבראת מן הכתר הנקרא תעלומה.

לכאורה הדבר כתוב כאן במפורש. אבל עוד מעט נראה.

לפי מה שב"ה מעוררים את הדברים בציבור, העניינים מתבררים ומתלבנים. מישוהו בשיעור הקודם אמר – התפלאאתי על כך – שהוא שמע את הגירסא הזאת, 'תעלומה ואין, קורא לה', עוד לפני שיצ"ל החוברת הזאת מכת"י. עכשיו נפתרה לי התעלומה. התברר, כי כבר לפני כן, שנים רבות מישוהו כבר אמר כך מעצמו, ועורר על כך פעמים רבות וכו', וזהו הרב שלמה קורח זצ"ל.

כך למשל ראיתי שפירסמו בשמו כהאיי לישראל, היה זה בעיר ביתר. מעשה באברך צעיר שישב ליד הרש"ק וערב שבת היה, התכבד לומר פיוט 'בר יוחאי' [כידוע, יוצאי תימן נוהגים לאמרה לאחר אמירת 'לכה דודי']. הלה קם ואמר בר יוחאי. כשהגיע ל'בר יוחאי אור מופלא רום מעלה, יראת מלהביט כי רב לה, תעלומה ואין קורא לה, נמת עין לא

שערי יצחק – השיעור השבועי

אז הם ראו ומצאו, ונדמה להם הנה כתוב כך במפורש, אבל כאשר מתעמקים, רואים שזה לא מדויק או שאפשר להפריך זאת.

הדבר הראשון שכתבו, זהו אחד מהדברים שכבר עמדנו עליהם בשיעור הקודם, לגבי המובא בספר יסוד עולם, כבר דיברתי על כך בשיעור הקודם שזה הפוך.

הם חשבו שהביאו ראיה, אבל זה בדיוק הפוך. כפי שהסברתי בס"ד, אדרבה זאת סתירה. הכוונה שם, כי ספירת החכמה נקראת תעלומה. אבל לגבי ספירת הכתר, בספר יסוד עולם כתוב, שזה 'סתר תעלומה'. הם ראו והבינו באופן שטחי, כי כביכול כתוב שתעלומה זה הכתר, אז החליטו מהר. אבל אדרבה, הכוונה שזהו החלק היותר עמוק, החלק הנסתר של תעלומה, המקור של ספירת החכמה, אבל זו לא תעלומה עצמה.

גם לגבי מה שהביאו בזה"ל, בשם ספר שער השמים, (ספר קדמון הנקרא גם ספר העיון המיוחס לר' חמאי גאון, ויש שייחסוהו לר"י גיקטליא, והמגיד מקוזניץ חיבר עליו פירוש בשם נר ישראל, י"ל ע"י הגר"ע אופמן עם ביאור פתילת הנר, י-ס תשס"א) אות א' עמ' רנ"ז, כאשר דיבר על ספירת הכתר, כתב בזה"ל: "ואלו הי"ג כוחות מתגלים כאחד מסתר עליון הנקרא אומן, פי' אב האמונה שמכוחו האמונה נאצלת", וכתב שם בביאור שהכוונה על ספירת הכתר. וכתב שם: "וכשהתחיל להמציא פעליו, ברא תוצאות תעלומה ותוצאות האמונה בהשוואת האחדות", עכ"ל. והלשון מורה כי על ספירת הכתר מדבר, שהיא הנאצל הראשון ממנו יתברך, והרי שוב קורא הוא לה בשם "תעלומה".

אז הנה כביכול ישנו לכך עוד מקור.

והביאו גם מעוד איזה פיוט של חכם בשם רבי חזקיה שמואל טאריקה (איזמיר תרכ"א), שחיבר אף הוא פיוט לכבוד הרשב"י על סדר העשר ספירות, ובבית הראשון המוקדש לספירת הכתר כתב: "בר יוחאי כנהורא

תשורך". במקום לקרוא 'תעלומה ואין, קורא לה, הפסיק אחרי 'תעלומה' והמשיך 'ואין קורא לה'. כשסיים, לחש לו הרב באזנו: "אתה מקצץ בנטיעות". [ביטוי (עפ"י חגיגה דף י"ג ע"ב), כמי שנכנס לפרדס וקיצץ בנטיעות הרכות שלא תצמחנה עוד והפסיד הפרדס]. מדוע? – שאל בתמיהה. השיבו: כי פירושו הוא כך: ישנן שתי מדות, אחת נקראת 'תעלומה', והשנית 'אין'. ומשתיהן אדם מוריד לעצמו שפע. ובכך, כשקראת 'תעלומה' עם פסיק, 'ואין קורא לה', פירוש, אף אחד לא מבקש. הרי שעקרת את כל כוונת הפייטן. ולכן הנכון לקרוא 'תעלומה ואין' – קורא לה'. רצונו לומר, אל מידת ה'תעלומה' ומידת ה'אין', הוא קורא לה. והוא הפירוש שיר למעלות אשא עיני אל ההרים 'מאין יבוא עזרי. פירוש, ממידה שנקראת 'אין יבוא עזרי [מבוא לספר הגלגולים התש"פ].

א"כ כנראה מי ששמע, זה יצא משם.

אך אותו תלמיד שרשם זאת כדלעיל, לא הבין את כוונת הרש"ק בדיוק. לא שתעלומה ואין, הן שתי מדות שונות. אלא ששתיהן, הן כינוי למדה אחת, דהיינו הכתר. ולכן אם מפסיקים במלה תעלומה, אזי משמע שרק בשם אין נקרא הכתר, ולא בשם תעלומה.

יתכן גם שהעניין נבע לפי הביאור שהצמידו על זה בתכלאל המפורש, הנק' תפילה בכוונה [בדף 283], והיא נקראת "תעלומה", או שהיא "אין".

והיו עוד שהביאו מקורות נוספים.

אתם יודעים, בזמנינו אפשר למצוא בקלות מקורות. לוחצים במחשב שיש שם תכנת אוצר החכמה, כתר, ובמרחק כמה מלים תעלומה, ומוצאים בשפע. אבל לגבי המחשב של זמנינו, תכנת אוצר החכמה של זמנינו, אף שאכן זו ברכה עצומה שזכינו לכך, ברוך ה' על החסד הגדול הזה. ברם אליה וקוץ בה. הנקודה היא שצריך גם להיות בקי ולמדן, להבין טוב. אנשים קצת לפעמים ממהרים, מוצאים אמנם שם הרבה דברים, אבל צריך ללמוד אותם בעיון.

דשמשא, ראש כתר דמלכא קדישא וכו', רב חסדא והיא תעלומה, מאין תמצא בכתפי נעלמה", הרי שגם הוא הסמיך את תואר "תעלומה" לספירת הכתר. (ואולי נסמך על ר"ש לביא). ובביאור הפיוט "בר יוחאי נמשחת" (לר' אשר מרגליות, עמ' קכ"א), הוסיף ביאור וטעם לכינוי זה בספירת הכתר: "כי לפי רוב התעלמות ספירת הכתר, והיותה נסתרת מכל הנבראים, ואין מי שיוכל להתבונן בה זולתי לשמע אוזן", עכ"ל. גם הוא מסמיך את התואר תעלומה, לספירת הכתר.

אולם למעשה, אלו אינן ראיות. אדרבה, יש לדייק כי הכוונה הפוכה בדיוק. כפי שאמרנו, שזה לא נקרא סתם 'תעלומה', אלא 'סתר תעלומה'. כמרכן אותו הדבר, 'תוצאות תעלומה', דהיינו הוא מוציא את התעלומה. הכתר הוציא את החכמה.

בספר 'שער השמים' (נדף רנ"ו) כתוב כך, דע כי הקב"ה היה קודם שברא עולם, הוה בעה"ז ויהיה בעה"ב, וסימנו פֶּעַל יִפְעַל פּוֹעַל. ובוזה הסדר, מפורשים כל הויות הנכללות במעשה בראשית, שהם עצות המתגלים מסתר עליון וכו', והוא מיוחד באלו הי"ג כוחות, ויש לכל אחד שם ידוע בפני עצמו, וכולם מעלתן זו למעלה מזו.

הא' נקרא חכמה, קדומה לכל הקדומים. הוא קורא לזה הראשון, כלומר הוא לא מתייחס כאן לכתר. ושני אור מופלא, הג' חשמל, הדי' ערפל, הה' כסא הנוגה, הו' אופן הגדולה הנקרא חזחזית וכו'. הי"ג סוד המערכה עליונה, הנק' היכל הקודש החיצון וכו'. ואלו הי"ג כוחות, הם מתגלים כאחד, מסתר עליון הנעלם הנק' אומן, פי' אב האמונה, שמכחו האמונה נאצלת. והוא יתברך, קודם שברא שום דבר, נקרא אֵל, ר"ל חזק שלא היה כוחו ניכר.

וכשהתחיל להמציא פְּעָליו, ברא 'תוצאות תעלומה', ותוצאות האמונה בהשוואת האחדות, והמהות שאין רשאים להשיג מחקר בורא עולם.

אכן נכון, זה נקרא 'תוצאות תעלומה', אבל לא 'תעלומה'. תוצאות עלומה היינו, שהוא מוציא את ה'תעלומה'.

ואותו הדבר בקשר לפיוט של החכם הזה, טאריקה, חושבני כי אדרבה, הרי הוא מביא כך, 'זוהיא תעלומה מאין תמצא בכתפי נעלמה'. מי שמתעמק מבין, כי כוונתו לומר לגבי הפסוק והחכמה מאין תמצא, הוא מדבר על הכתר אבל מהכתר נאצל החכמה.

אינני יודע, צריך לראות מה הוא כתב ביתר הפיוט, אבל לפי המלים המובאות כאן, היינו 'זהחכמה - מאין תמצא', התעלומה היא מאין תמצא, דהיינו מהכתר, אבל הוא מדבר על החכמה. אמנם הנושא ב'בית' הוא על הכתר, אבל המלה תעלומה, זה מקביל דוקא לחכמה.

זאת מלבד הטענה שכתב בעל הדברים עצמם, שאולי אותו חכם הוא נסמך על ר' שמעון לביא. דהיינו הוא לקח זאת מפיוט בר יוחאי, לפי הבנתו, ואם כן אין זה נחשב מקור.

מדברי ריא"ז מרגליות, אדרבה ראיה לסתור, וכבר הבאנו דבריו בארוכה בשיעור הקודם. גם המשך הדברים שכתבו שלא זכינו להבין מדוע הרש"ק התנגד להפסקה מעטה אחר תיבת תעלומה וכו', מעידים שלא ירדו לסוף הבנת העניין. וחבל שמפרסמים זאת ברבים, בלא עיון הראוי.

*

מה שכן ישנה ראיה, זהו מספר הקנה. כמו שהקדמנו. אבל גם אם כן, גם אם ספר הקנה אומר כך, הכי הרבה ישנה מחלוקת. הבאנו הרבה שאמרו במפורש, שזה לא השם של כתר, אלא השם שלחכמה. אז לכל היותר, ישנן בזה חילוקי דעות. אבל אי אפשר להגיד, כפי שהם אומרים, שזאת טעות, ושלא נכון להגיד כך. ק"ו שזה קיצוץ בנטיעות רח"ל. אלא י"א כך וי"א כך. הכי הרבה. אני אומר זאת על הצד שזה כך.

אבל לאמיתו של דבר, כנראה שיש כאן שני נימוקים לשלול את הקריאה הזאת.

שערי יצחק – השיעור השבועי

ועל הגדולים שהביאו אותנו, ה"ה (הלא המה) הרדב"ז בשו"ת ח"ד אלף קכ"ד, והב"י או"ח סי' ס"א, ובפרדס, ובראשית חכמה, וכן מ"ש בשם האר"י שכ' שדבריו קבלה אמיתית, אין לתמוה. שיש לומר שבכתבי יד שהיה לפניו, לא היו כתובים אלה הלשונות, וכמ"ש החיד"א בשה"ג דלפניו בכת"י היה הרבה שינויים וכו'.

הדבר יכול להיות, אבל זה לא כמו הספר שהדפיסו. בכתבי יד שלו, ישנם הרבה שינויים. כנראה שהתערבבו כל מיני דברים, בכוונה או שלא בכוונה, ובזמנם הרי זה עדיין לא נדפס, אז יכול להיות שאם הם שיבחו את הספר כי יש בו דברים טובים, יכול להיות שאצלם לא היה את כל הדברים המוזרים והמשונים האלה.

ומי יתן, ויבוא מי על שרשן של הדברים מתוך הרבה כתבי יד(ות) של ספר הפליאה, הנמצאים בבתי עקד הספרים השונים, ונוכל להוציא משפט ישר ע"ד הספר הנכבד הזה, שאין דוגמתו בתכנון וסגנונו בכל ספרות התורה.

החשוב ביותר, הוא מה שכתוב בהמשך, מפורש בס' שיעור קומה להרמ"ק ז"ל סי' פ"ג, שמביא את הקנה ומדחה את דבריו. ועל המראות הפליאות שיש בו, ושמספר שניו ה' וכיו"ב כותב, שהם "דברי תועה, ואין בהם ממש", "שרוצה לאסור את המותר מנפש ועד בשר", "דלאו דסמכא כלל", "רק להרחיקך שתדע שאינו בקי בכינויים", "לא הרביתי עתה, אלא כדי שלא ידמה שום אדם להחזיק בזה כדבריו", ועוד לשונות כאלה.

כך הרמ"ק אומר, וזהו בדיוק הנושא שלנו. הרמ"ק אומר, שבעל ספר הקנה "אינו בקי בכינויים". 'כינויים' היינו שמות הספירות, הרי יש לנו במקרא פסוקים שיש בהם שמות, לכל דבר יש הרבה שמות, אולי עשרות שמות אפילו לכל דבר. ה'כתר' מכונה כן, ומכונה כך, ומכונה כך. רומזים על כך. מי שאינו יודע, הוא לא מבין למה מתכוונים. וגם רוצים להביע, מהי המשמעות של הדבר, ומה זה כולל?

ראשית, ספר הקנה זהו ספר שאינו מוסמך בקבלה, הרמ"ק – רבי משה קורדואירו – כותב עליו דברים קשים מאד, וגם האר"י אומר על איזה דבר הכתוב בספר הקנה כי זאת טעות. אמנם זהו ספר קבלה, אבל לא כל אחד מוסמך לכך.

בתורה שלמה ובראשית כרך א' דף נ"א נ"ב הערה רפ"ח מובא כך, ספר הפליאה, אשר יש מייחסים אותו לר' נחוניא בן הקנה התנא, והרמ"ע – דהיינו רבי מנחם עזריה מפאנו – מיחסו לר' אביגדור קרא מפראג.

ישנם כאלה האומרים שספר הקנה חיבר רבי נחוניא בן הקנה, שהיה תנא. והוא אומר, לא, זהו חכם אחד אחרון, שמו רבי אביגדור קרא.

דרך אגב, לגבי המלה 'קרא' הכתובה פה, מה בדיוק המשמעות שלה, מצאתי כתוב במפורש שהוא היה מקרי דרדקי, לכן קראו לו 'קרא', כפי שדיברנו בשיעור הקודם לגבי הקראים.

وهוא חלק מס' הקנה נדפס בקאריץ תקמ"ד. קאריץ זה שם של עיר.

ישנה שם אריכות בנושא הזה. ספר הקנה הוא חלק מספר הפליאה, לכן כאשר מדברים על זה זהו היינו הך.

ובדף נ"ב הוא כותב כך, ותמוה הדבר בעיני, לא אוכל ה'בינו, איך העלימו עיניהם הגדולים בזמנם, שהסכימו להדפיסו כמו שהוא לפנינו, והעריצו אותו לספר קדוש, בעוד שיש בו הרבה מקומות אשר כותב ביטויים שנונים כמדקרות חרב, נגד חז"ל, ונגד איזה דיני התורה, ועוד דברים זרים. איך אתם מסתמכים על ספר כזה?

אף דבכלל, עיקר כוונתו הוא, נגד פשטות הדברים שלתלמוד, ובמקומות הרבה הוא מעריץ ומקדש את התנאים והאמוראים, ושיש בדבריהם סודות עמוקים, ואין לזוז מדבריהם ותורתם – הדבר נכון, כי ישנם דברים שהוא כותב בצורה מאד נכבדה בשבחי חז"ל – בכ"ז אין לעבור בשתיקה על כל הדברים הקשים נגד חז"ל והתלמוד שכתב.

אסכנן, אם בנ"ד ספר הקנה אומר כי ה'תעלומה' זה כינוי לספירת הכתר, אז הנה יש לנו על כך תשובה. אמנם הרמ"ק אינו מדבר בהדיא על נד"ד, אבל הוא כותב באופן כללי כי לגבי הכינויים אי אפשר לסמוך על ספר הקנה. ובפרט שאנחנו מצאנו סתירות לדבריו.

גם אח"כ [בדף ח"פ] מובא כך, ספר הקנה המיוחס ג"כ בטעות לר"נ בן הקנה, האריך בזה וכו'. ישנו שם עניין, לגבי נושא השמיטות. ישנם מקובלים האומרים, כי העולם שלנו הוא מתקיים חמשים אלף שנה. דהיינו, העולם לא מתחיל ונגמר, רק בעולם שלנו, דהיינו ששת אלפים שנה, 'שתא אלפי שני הוי עלמא, ואחר כך חד חרוב' [סנהדרין דף צ"ז ע"א], אלא אנחנו נמצאים במחזור מסויים מהם. הרבה מקובלים ראשונים אומרים כך, כגון רבינו בחיי, כי העולם כולו הוא שבעת אלפים שנה ועוד שבעת אלפים שנה ועוד שבעת אלפים שנה וכו'. וישנם חילוקי דעות באיזו שמיטה אנחנו נמצאים, לא בראשונה אלא בשנייה או בשלישית וכו', מתי בדיוק, אבל העיקר שהיו עולמות לפני כן.

הדבר רמוז במאמר חז"ל [בראשית רבה ג' ז'], שהקב"ה היה בונה עולמות ומחריבן. והרבה כותבים, כגון בעל תפארת ישראל האומר, כי כל מה שהחוקרים אומרים כי ישנם דברים עתיקים ומאובנים מלפני כן, זה מהעולמות ההם, שהקב"ה בראם והחריבם. דהיינו, אם זה נכון מה שהם אומרים, אם זה לא סתם השערות והמצאות, אזי בהחלט יכול להיות שזה מן העולמות ההם. ישנה אריכות שם בעניין זה, ולא נרחיב כעת בכך כי זהו נושא בפני עצמו.

בענייני שמיטות העולם, הרחבתי בס"ד לשעבר במבוא אופן המרכבה, לספר רכב אלהים של מהר"י ונה, ובבארות יצחק על פסקי מהר"י הלכות לולב (לגבי הושע"ר) ועוד.

בכל אופן מובא בתו"ש כך, והנה ראיתי לאי קדוש מדבר, ה"ה (הלא הוא) הרמ"ק ז"ל בספרו שיעור קומה סי' פ"נ, האריך מאוד בענין זה של השמיטות, ומביא את דברי התמונה

והקנה, ומברר בפרטות את כל היסודות של התמונה, והרבה עליהם קושיות וכו'. ומאריך לשפוך סוללה על ספר הקנה, כמו שהבאתי מקצת לשונותיו לעיל וכו',

והנה ראש המקובלים האר"י הקדוש ז"ל בשער הפסוקים בפ' כי תשא ובפ' קדושים ובשערי מאמרי רשב"י, הביא אותם בהערות ללבה"ס האריך לדחות שיטות אלו שאמרו דעולם זה הוא שמיטה שניה שטעו בזה עיי"ש וכו'. אמנם הגר"א סובר ג"כ כך, אולם לא ניכנס לכך בעת.

ליתר שאת ויתר עז, אביא עוד מלשון הרמ"ק שם בס' שיעור קומה [דף פ' ע"א] וז"ל, ספר הקנה שרצו להקדימו, דע לך כי הוא אחרון מאד מאד. ואל תתפתה אחר המתפתים שאומרים שהיה בזמן ר"נ בן הקנה. שהוא עצמו לא אמר אלא שהיה אחר הגאונים. אם תראה הקדמתו לטעמי המצוות ואם תבדוק לשונו תמצא שמעתיק דברי הרמב"ם ממש כדי לפרש המצוות, והולך ע"ד הגמ' ודברי הרמב"ם, ותמצא שהוא מחמיר בעניינים, דלא כסמכא כלל. ובעניינים רבים אין רצוני לחפש אחר מומי בניאדם ח"ו, רק להרחיקך שתדע שאינו בקי בכינויים, והוא מכנה אל הספירות כינויים זרים. ואין דרכו ישרה בפ"י הברכות. אמר ברוך, כתר. אתה, חכמה. ה', בינה וכיוצא בזה. נמשך אחר סדר המלות, כסדר הספירות. ופי' ספר התמונה, הוא ולשונו יגיד לך כי אין הדעת עמו, כי אפילו בלשון הקודש אנו בקי. וגם בס' הקנה תמצא שמקלל עמי הארץ ומתפלל עליהם לרעה, וכבר ידעת כי אין ללמד קטיגוריא על ישראל. ורוב אמונתו [נראה שצ"ל אומנתו. יב"ן] אינה אלא על הדרך הזה.

ופלאי מראותיו אל יבהילוך, שכולם משליו, שרצה להמשיל הידיעה במשלים. ועל עניין היותו משיג איזו ידיעה, היה אומר שראה אריה, וראה ספינה, וראה הר, וראה ד' אנשים. ועד"ז הוא מ"ש שמספר שניו ה' וכיוצא בזה דברי תועה ואין בהם ממש. וכל חכמתו הוא חוץ מדבר רשב"י, כי כינויי רשב"י כשבא לפרש

שערי יצחק – השיעור השבועי

הרי יש פשט, ויש רמז, ויש דרש, ויש סוד. וכי ה'פשט' הוא לא נכון? ה'פשט' זה שקר? אלא, אמנם ישנם דברים שלא מבינים אותם טוב אולי עפ"י הפשט, ועפ"י הדרש או עפ"י הסוד מבינים זאת יותר טוב, אולם ה'פשט' שלתורה הוא גם אמת. כאשר אפילו המקובלים אומרים, ובפרט הרמ"ע מפאנו כותב כך כדלקמן.

הרד"ק הוא פשטן, והרמ"ק הוא מקובל אלהי, אבל 'אם אין קמח אין תורה'. בלי הרד"ק – רבי דוד קמחי – אז חסרתנו חלק מן התורה. ישנו פשט. חלק הפשט שלתורה, זה גם תורה. מה שיש גם את פנימיות התורה, דברים יותר נשגבים, שעיי"כ מובנים היטב העניינים, זהו דבר מצויין, אבל לא שהפשט זה שטיות ח"ו.

כך כתב הרמ"ע מפאנו בהקדמתו לספרו עסיס רימונים, מי המואס בדברי הקמחי לפי פשוטן של מקראות, עתיד ליתן את הדין. כי הוא פתח שערי ההבנה אל הפשט, אשר לא יכזב, אעפ"י שיש בהן נסתר וכו', ובמה שכתבתי עוד בס"ד בתשובותי חלק ד' לגבי החזרות בפירושו של רד"ק וכו'.

על הנקודה הזאת, עמד הרב שר, וכתב כי בספר הקנה כתוב בדיוק ההיפך. ושם ראיתי, שהוא מגנה מאד פשט הכתוב, וטוען טענות רבות נגד הפשט, ומראה שהעיקר הוא הסוד, וע"פ הסוד הוא מיישב כל המקראות.

ואנחנו רואים ויודעים בבירור כמו שאמר הגר"א ז"ל, שהסוד צריך שיהיה מוסכם עם הפשט, ואם לאו, אין לסמוך על הסוד שאינו מובן, ובקל טועים בו. אנחנו לא מלאכים, אם אינך מבין את הפשט וזה לא מסתדר לך, אזי תברח, אתה לא יכול לבנות על הסוד בזמן שאין לך בסיס חזק.

והעיקר שיש לסמוך עליו בתורה, הוא פשוטי המקראות. ופשט המקרא צריך שיסכים עם התושבע"פ, שהוא הקבלה שבידינו, שהיא עיקר הכל.

איזה כינוי, ולא היה אלא על צד ההקדמות האמתיות, והיו חולקים. וכבר ידעת כי במלת אתה, נחלקו בסבא, אם בחסד, אם ביסוד, אם במלכות. והוא פירשו בחכמה, בלי שנתן לבו לכינוי אם אפשר, ועד"ז כמה וכמה. לא הרביתי עתה, אלא כדי שלא ידמה שום אדם להחזיק בזה כדבריו ויאמר תנא הוא ופליג, לכבוד ה' אשר בראנו, הנחיל תורתו, אנו חייבים שלא לשאת פני איש, אלא לכבוד האמת, כי אחרון הוא. ואת האחרונים נמנה האיש הזה וספריו. ועתה יש לנו להרוס דבריו, מן הגמ' [ו]מן הסברא. והרוצה להחזיק לא יחזיק ברא בגברא אלא בהא תיובתא. ועתה הנני קולע אל דעתם זו אבן על אבן, עד להרוס כל הבניין וכו' יעו"ש.

נמצא כי מי שירצה להשען ולהיסמך על סברת ספר הקנה בזה, הנה לפי האמור אינה אלא משענת "קנה" רצוץ...

שאלה מהקהל: אבל ראיתי כתוב באחד הספרים, שהרדב"ז עשה מספר הקנה קיצור, ומובן לכאורה שהיה מוסמך בעיניו.

תשובת מרן שליט"א: לפי מה שהבאנו, מתורץ העניין יפה, שהיה לרדב"ז ספר הקנה אחר בכת"י, לא כמו זה הנדפס לאחר מכן, שנתערבבו ונוספו שם דברים זרים. זהו דבר אחד.

דבר שני, גם הרב יצחק אייזק שר, ראש ישיבת סלבודקה, כתב בספרו לקט שיחות מוסר [ח"ב דף שס"ז] דברים קשים נגד ספר הקנה. וז"ל, ראיתי בספר הקנה המיוחס לאביו של ר' נחוניא בין הקנה, מה שקשה מאד להאמין שזה המחבר. וגם הפרדס לרמ"ק כתב שאינו לאביו של ר' נחוניא, ומקובל אחרון כתבו, ומדבר נגד דרשות חז"ל שלא כהוגן בדברים קלושים, רק להראות ולהוכיח שרק ע"פ הסוד אפשר להבין אותם.

הוא מעורר כאן נקודה חדשה. דבר נוסף, עניין 'השקפתי'.

כעת הוא מסיים וכותב דבר מעניין, והנה גם בימינו אלו אנו רואים, שההולכים אחר הכופרים, מראים היתירים ע"פ רמז וסוד, נגד הפשט. ישנם רבים, שעל פי כל מיני רעיונות וסודות שהם חושבים וכאילו מבינים, כמו שהיה עם כת שבתאי צבי, שעפ"י הקבלה והסודות שלהם, מצאו להם יסוד לעבור על איסורי תורה חמורים. ודבר זה נקרא מגלה פנים בתורה, והנפש אשר תעשה ביד רמה, כשהוא מורה למעשה ע"פ סודותיו ודרשותיו, ה' ירחם.

אין דבר כזה. הסוד חייב להתאים עם הפשט. אם זה לא מתאים עם הפשט, תשים זאת בצד, כי זאת לא הדרך שלנו. ה' ירחם.

א"כ יוצא, כפי שאמרנו, ישנם שלושה דברים. שלוש תשובות לטענותיהם. א' הכי הרבה זה מחלוקת, ב' לא הבינו נכון. ג' ואם בגלל ספר הקנה, שזאת ראייה הכי טובה, אזי התשובה שזהו ספר שאי אפשר לסמוך עליו.

טענה רביעית נגד זה, כך אני אומר למסקנא כי אין לקבל את הקביעה הזאת, כי גם אם זה נכון, גם אם נצליח ליישב זאת, גם אם נמצא מקור אחר בטוח קדוש וטהור, שהכתר נקרא ג"כ בשם תעלומה, גם אם כן, אזי הגירסא אינה 'תעלומה', אלא צריכה להיות 'תעלומה', הה"א מפיק, כי כך כתוב בפסוק באיוב, 'זתעלומה יוצא אור'. אז אם כבר משהו רוצה לגרוס כך, הוא צריך לתקן את הגירסא. אבל הרי אף אחד אינו גורס כך.

למעשה, ישנם אכן ספרים שגם בפסוק באיוב גורסים בלי מפיק, וכך כנראה גרים הר"י סעיד זצ"ל. אבל אלו הם ספרים שאינם מוסמכים. דהיינו, יש לנו את מהרי"ץ בחלק הדקדוק הכותב כי ברוב התיגאן זה במפיק, וכן כתב המנחת שי בפשטות ושישנה מוסרה על כך, וישנו גם את הספר של בן אשר. אלו המקורות הכי אמיתיים והכי מדויקים המקובלים.

אמנם יש ספרים שעושים זאת בלי מפיק ה"א, בתנ"ך גינצבורג [דף 524] הביא ורושם בהערה את הספרים הללו, כתב בזה"ל, נמסר עליה לי – דהיינו 'לית', או 'לחוד' כפי שאנחנו אומרים.

וחסר, דהיינו חסר וא"ו. ומפיק ה"א. וכן ותעלמה הה"א בדרגש. ודפוסים ישנים, ותעלמה הה"א רפי. והוא מציין אותם. בסדר, יש ספרים כאלה, אבל מה נעשה שהם לא מוסמכים.

הכתר (ה'תאג') של בן אשר, הוא העד היותר נאמן לכל באי עולם, ובאיוב הה"א מפיק. ואם זה רומז על ספירת הכתר, אזי נועד הדבר להיות לו לכבוד ולתפארת. אבל בפיוט בר יוחאי, הרי אומרים בלא מפיק.

למסקנא, אין דרך לנטות ימין או שמאל, וצריך לגרוס בדוקא 'תעלומה, ואין קורא לה'. הה"א ללא מפיק, להפריד מעט, ואח"כ ואין. וכמו שהיא דעת גאון עוזנו מהרי"ץ, שהבאנו בשיעור הקודם.

תשובת מרן שליט"א להערת ידידנו הרב מאיר ליאור לוי הי"ו לגבי "מודעת אבל" שפורסמה ע"י חלק מהמוסדות שבנשיאות מרן שליט"א לידידנו הרב ליאור מאיר מועלם הי"ו על פטירת בנו ישי ז"ל, כי כביכול ישנה בעיא ע"ד הקבלה בעשיית מסגרת שחורה למודעה, והרחבה בכללות עניינים והנהגות המובאים בספרים שהם כביכול ע"ד הקבלה, אולם לא התקבלו ברוב ככל עם ישראל מכיון שאין להם מקור מגדולי הקבלה כהאריז"ל.

ומאחר וכבר אנחנו מדברים על דברים שהם קשורים לסתרי תורה, ישנו נושא נוסף אשר עלה בזמן האחרון. פירסמו מודעת אבל, לעילוי נשמתו של הבחור ישי מועלם ז"ל, והיה במודעה מסגרת שחורה, וצילום מוקטן ממנה פורסם בסוף החוברת של שיעור הקודם ובעמוד 19. והיו כאלה שהתנגדו לכך וטענו כנגד זאת, לכן ברצוני להסביר מעט את הנושא.

ידידנו הרב אליהו נהארי הי"ו מנהל תלמוד תורה עטרת חיים בעיר אלעד ת"ו, וכן הרב אביחי שרעבי הי"ו, הביאו שהרב מאיר ליאור לוי הי"ו מעיקו"ת ירושלם ת"ו – מחבר הספר אור ההלכה, עורר על כך כי אין לעשות מסגרת שחורה, כיון שזהו מנהג של גויים.

התפלאתי, היכן כתוב זאת גם לגבי מסגרת שחורה? אכן לגבי בגדים שחורים, כתוב שהאבלים לא ילבשו שחורים, והבאנו זאת

שערי יצחק – השיעור השבועי

כעת ישנו עניין ע"ד הקבלה, אנחנו עכשיו נמצאים ביישיבת המקובלים... לדבריו, המסגרת סוגרת על המנות.

ומה שיש בעיתונים מסגרות, זה בשביל להבדיל בין מודעא למודעא. אבל במודעות בית כנסת ורחוב, לא עושים מסגרות. וזה בדיוק מה ששלחתי היום תמונות לרב, תמונות מודעות רחוב, ומודעות עיתון. בראשון אין, ובשני יש.

לדבריו, זהו הכרח בכדי להבדיל בין מודעא למודעא. האמת היא, שאני תמיה, מפני שראיתי כי במודעות רחוב (בצילום שהן מוקטנות ונראות בגודל כמו כתבי העתים) מבדילים בין המודעות, אפילו בלי מסגרת. א"כ למה צריך בכתבי העתים את המסגרת? למה דוקא הקו עושה הפרדה? וגם אם כן, אז למה עושים שם מסגרת עבה? הרי במודעות רגילות, עושים מסגרת דקה. למה למודעות אבל, עושים מסגרת שחורה עבה? א"כ גם אם תמצי לומר שהמסגרת היא נצרכת בכדי להבדיל בין מודעא למודעא, מדוע עושים אותה עבה? אם לא בכדי לעורר יותר צער.

לגופו של עניין, חושבני – ואני בעצם ממשיך זאת עלפי שאמרנו מקודם, בשם לקט שיחות מוסר – העניין של הסוד, אלו דברים שאינם נתפשים בשכל אנושי. להגיד מסקנות להלכה ולמעשה על פי הסוד, יכולים רק גדולי עולם, אלה שנמצאים בפנים בפנים, כמו רבינו האר"י ז"ל. רק הם יכולים לחרוץ דברים למעשה על פי הסוד. וגם בזה, לא חייב שכל העולם יסכים. אבל בכל אופן, זה מקובל עלינו, כי אנשים גדולי עולם אמרו אותם דברים, עפ"י שהם ידעו בשרשם שלדברים.

דבר שלא כתוב במפורש, לבוא ולהגיד עפ"י סברות, אם הרב מוצפי אומר זאת מעצמו, שמסגרת בלי פתחים סוגרת עליו את הדינים, אמנם זה נשמע בא מתורת הנסתר, אבל אם לא כתוב זאת במפורש אפשר לענ"ד להגיד בדיוק הפוך. מי אמר שזה סוגר עליו את הדינים, אולי זה סוגר עליו מן החיצונים, לא

בס"ד גם בשלחן ערוך המקוצר וסימן ק"צ סוף סעיף ג' בזה"ל, אין מנהגינו ללבוש שחורים כלל. אבלים לא לובשים שחורים, אלא רגיל. ובהערה ז' הוספתי לציין את המקורות, עיין בדברינו לעיל הלכות חוקות העמים סימן קמ"ד סוף סעיף ג' וכו'.

אבל לגבי מסגרת שחורה, איפה כתוב שלא לעשות מסגרת שחורה?

האמת היא, כי אינני יודע מהיכן התחיל כל עיקר הנושא הזה של מסגרות, זה אינו דבר שהיה אצלנו בעבר, לא יודע מאיזה דור התחיל הדבר, לפרסם מודעות אבל. זה לא שישנו מנהג ומסורת כזאת, אבל עכ"פ בדורנו זה מקובל ונפוץ. מסתמא הדבר בא מארצות אירופה, שם זה התחיל, המנהג הזה והתרבות הזאת, לעשות פרסומות וכו'. אבל כעת אנו דנים, מן הבחינה ההלכתית לגבי הפרט הזה.

הרב אליהו נהארי הי"ו כתב לי כך, הרב מאיר לוי, העיר על מודעת הניחוס שהכנו לרב ליאור מועלם, שהמסגרת השחורה מסביב, היא מנהג גוים, ולא מקובלת בציבור החרדי.

אמרתי לו, מעולם לא שמעתי זאת, ואדרבה ראיתי בציבור החרדי שעושים מסגרת שחורה. ואף לא זכור לי שמרן שליט"א כתב זאת. כמו"כ הוספתי, שמה שעשיתי (ועושים) מסגרת שחורה, הוא יותר בשביל למרכז את הקורא במודעא. ברצוני לשאול מה דעת מרן שליט"א?

בעיקבות זה, הרב מאיר לוי הי"ו שלח לנו צילום מוקטן של מודעות רחוב מעיקו"ת ירושלים ת"ו, שפורסמו שם לזכר תלמידי חכמים וכו', ורואים כי אכן אין שם מסגרות. התפלאתי על כך. אמרתי לו, תשמע, אבל בכתבי העתים [דהיינו בעיתונים. העורך], כן עושים מסגרות שחורות. דהיינו אפילו אצל החרדים.

ענה לי על כך הרב מאיר לוי בזה"ל, הרב ב"צ מוצפי אמר, שמסגרת בלי פתחים, סוגרת עליו את הדינים.

נותן לחיצונים להתקרב אליו. מגן עליו. אי אפשר להמציא מעצמנו דברים כאלה.

ולגבי בגדים שחורים, הוסיף כאן ידידנו הרב איתמר חיים כהן שליט"א, כי הר"ר שֶׁבַר חבשוש זצ"ל התעטף לפחות בעת לויית אשתו בטלית שחורה שהביא מתימן, הנקראת שמלה. ומהר"ע בסיס זצ"ל התעטף באבילותו בטלית שחורה חדשה, שעשה אותה לעצמו להתעטף בה בתשעה באב. ונראה דבהא לית לן בה, שהרי הגויים אינם מתעטפים בטלית. עד כאן לשונו.

אבל לענ"ד הדבר צריך עיון, כי בארצות המזרח, זהו בגד עליון החשוב (לאפוקי ארצות אירופה שעשו מעילים וגלימות וכו'), רק הגויים אין מוסיפים ציציות בכנפיהם. ובתימן טלית שחורה, לא היתה להוראת אַבּל כלל, רק זה היה צבע הצמר וכו' כידוע, וכמ"ש כבר בספרים קודמים. יב"ן.]

אומר לכם דוגמא. ישנם כמה עניינים דומים לכך.

בזמנו דיברנו ושיעור מוצש"ק אמור – ליל ל"ג בעומר הילולא דרשב"י זיע"א, שנת התשע"ז ל'גבי הנושא הזה, שהחסידים – חסידי הבעש"ט – הולכים עם בגדים שהכפתור הימני הוא על צד שמאל, והמקור שלהם מגדולי אדמור"ם צדיקים שאמרו כך עפ"י הסוד, וח"ו שאם עושים את צד שמאל על צד ימין אז מגבירים את הדינים. אכן נכון, בדרך כלל צריכים תמיד להגביר את ימין על שמאל, אבל לגבי כפתורי הבגדים זה לא מקובל, ובפרט שיש בכך משום 'לא ילבש', כי נהיה המנהג בדורותנו שאצל נשים צד ימין הוא על צד שמאל. אבל החסידים מקפידים על כך. שהרי הרמ"מ – הגאון רבי מנחם מנדל מרימנוב – כותב על כך דברים חמורים, כי אדם שהולך עם בגד כזה שולטים עליו המזיקים וכו'. וז"ל, חדשים מקרוב באו במנהג חדש של גויים, שמהפכין ומניחין צד השמאל של בגדים על צד הימין, ובוה מגבירים השמאל על הימין בעוונותינו הרבים. ואמנם זאת יאמינו באמונה שלמה, כי בזמננו כל הרעות המעוררים על

היהודים רח"ל, הוא רק מחמת יצר לב האדם יטהו להנאה ותאוה לילך בחוקות ולבושי הגויים, אשר נאסר עלינו בתורה ובנביאים ובכתובים, כענין שנאמר 'ובחוקותיהם לא תלכו', ומבואר בכל מפרשי התורה כי הפסוק נאמר על מלבושי הגויים. הדבר היה אצלי פלא, א"כ כיצד לא התקבל דבר זה בעם ישראל, חוץ מהחסידים? אלא, הבנתי לאחר זמן בס"ד, שאם האר"י ז"ל היה אומר זאת, הדבר היה מתקבל. גם אם לפני כן לא היו חוששים לכך, אם האר"י ז"ל היה אומר זאת, זה אכן היה מתקבל. אבל להגיד דברים כאלה, שאינם בשכל שלנו, זה לא מחייב. כך אני מבין. כי לכן לא נתפשט בכל ישראל. מי יכול להגיד דברים כאלה, אם לא די רוח אלהין קדישין ביה, שאכן הוא יודע את הדברים מתחילתם ועד סופם, היכן זה מתחיל ואיפה זה נגמר.

ניקח דוגמא נוספת, מעניין התמונות. הגאון רבי יונתן אייבשיץ, שהיה גברא רבא בישראל, הוא כותב כי תמונות זהו דבר המושך טומאה. נו, ומי חושש לכך?

בשלחן ערוך המקוצר [סימן קמ"ה סעיף ז'] כתבתי בס"ד כך, ונמצא שאדם שמותר לעשות צורתו שוקעת כנזכר לעיל סעיף ה', מותר גם לציירו, הן באופן פשוט הן במיני צבעונים, הן לצלמו במצלמה, ואפילו את כולו מכף רגל ועד ראש.

ובעיני יצחק [שם הערה כ"ט] כתבתי, אמנם מעט מן הפוסקים מחמירים בזה, ובפרט נותנים טעם למניעה על פי הסוד, שנמשך טומאה על הצורות אפילו המצויירות בכותל כמ"ש הגר"י איבשיץ ביערות דבש חלק א' דרוש ב', וכנרמז בקצרה בפתחי תשובה סק"ז, וביתר הרחבה בדרכי תשובה ס"ק ל"ה, ושראוי לכל ישראל כשר להתרחק מזה.

והיסוד שלו הוא על-פי ספר הזוהר הקדוש והמקובלים.

אבל בהמשך הבאתי, ברם כמדומה אני שבספרי המקובלים עצמם, עכ"פ המפורסמים והמוסמכים, לא נזכרה בהדיא מניעת דבר זה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

תמונתו, דהיינו תמונת הרב. הוא לא הכיר את צורת עצמו (ואם כן בודאי לא היה מסתכל במראה), ולכן שאל מיהו זה. וכשאמר לו, זה מארי, השליך את התמונה מעל פניו בבזז. כיוצא בזה שמעתי אודות הגר"ח קניבסקי שליט"א, בנו של בעל קהילות יעקב הנזכר. פעם אחת אמרה נותיביתו ע"ה לגיסה הגר"י זילברשטיין שליט"א, בוא וראה דברפלא. היא נתנה לו את תמונת בעלה הרב ואמרה לו, תראה לרב את התמונה ותשאל מי זה. כשעשה כן, ענה לו הרב, אפשר זהו אבא כשהיה צעיר. הערת ידידנו הראח"כ שליט"א.

גם אאמו"ר זצ"ל היה מתרחק מלהצטלם, כנראה לא בגלל היערות דבש, אלא מטעמי ענוה, וכדומה.

כמדומני שישנו דבר נוסף כזה גם בספר ערוך השלחן, רק שאינני זוכר כעת את הפרט, הוא אומר לגבי משהו שהוא מעורר דינים, וג"כ לא התקבל. כי לא כל אחד מוסמך להגיד דברים כאלה.

ומה תגיד? בגלל שצבע המסגרת הוא שחור? דומיא דבגדים שחורים. א"כ גם לא נעשה את המודעא בצבע שחור, נעשה אותה בצבע כחול או צהוב, כי זה שחור... הוא כמו האדום, שמעורר דינים, כדאיתא בנדה דף יט. ששחור אדום הוא אלא שלקה, וכנודע לגבי צבע בגדים בשבת. אז גם הדיו לא טוב? אין לדברים האלה שיעור.

שאלה מהקהל: שאני דיו שחור, שהרי גם שאר מודעות וכתב העת בכללו כך הם, מה שאין כן מסגרת.

תשובת מרן שליט"א: כוונתי למודעות שעושים ברחוב, וכדומה.

לכן ענית, כי אני לא רואה שישנה איזו בעיאה לעשות מסגרת למודעת אבל.

מישהו הביא לי ציון, לספר בית תפילה ועמ' 8, שכתב על כך. אבל הספר אינו לְפָנֵי, צריך לראות מה כתוב שם, האם יש שמה איזה חידוש. מי ששיג לנו את הספר הזה, בית

ולכן כמעט לית מאן דחש לה אפילו מהעוסקים בנסתרות, זולתי יחידי דיחידי סגולה. וכן נראה מהבן איש חי ש"ב פרשת מסעי סעיף ט', דרב גובריה גם בנסתרות, ואפילו הכי נקט שאין בצילום אלא ממדת חסידות. ושלצורך גדול, יצלמו צורת הפנים בלבד, בלא ידיים ורגליים, ואז גם אדם חשוב אין לו לחוש בכך יעו"ש, משמע דליכא קפידא כולי האי. וכן נתפרסמה תמונה מצולמת שלו עם בני משפחתו. שו"ר בשו"ת ישכיל עבדי ח"ב בקונטרס אחרון סימן י"א דף קי"ח ע"ג כי מה שבנה היערות דבש עיקר יסודותיו בזה מהזוה"ק והמקובלים, לא ידענו איה מקום כבודם, דלפי מה שעיינו רואות בזוהר יתרו דף פ"ו ע"א מבואר לכאורה בהיפך, שאינו אסור אלא בפרצוף שלם ובולט, כפסק מרן בשלחן ערוך וכו'. ואחרי כן בא לכלל ישו"ב דהיערות דבש משמע ליה הכי בפירוש דברי הזוהר שם שאוסר בכל גוונא יעו"ש"ב וכו'. ישנו שם נדון.

בכל אופן, ההנהגה הזאת, כמה שהיערות דבש כותב דברים חמורים ונוראים על זה, רואים שהדבר לא התקבל, ואדרבה, שמים תמונות של צדיקים בכל מקום, בבחינת זהו עיניך רואות את מוריך, גדולי עולם מניחים תמונות בסוכות, ואפילו המקובלים אינם מחמירים בכך. בודדים יחידיים, מחמירים בזה. לא אגיד שלא. בודאי ישנם יחידי סגולה המחמירים. אבל רואים, שבכלל עם ישראל לא התקבלה ההנהגה הזאת. והסיבה לפענ"ד היא, כי אם האריז"ל היה נותן גושפנקא על זה, אזי הדבר היה מתקבל. אבל כגון הגר"י אייבשיץ, גם אם 'כגובה הארזים גבהו', לא מתקבלת הנהגה כזאת, מי שלא במדרגה כזאת גבוהה.

יודוע שבעל קהילות יעקב זצוק"ל היה נמנע מלהצטלם, ואף גוער באחרים הרוצים לצלם אותו, ואיני יודע טעמו. (מסתברא שזה כדעת היערות דבש דלעיל. יב"ן). גם הגר"ח כסאר זצוק"ל היה מונע, אך לפי מה שהיכרתי את ארחותיו ודעותיו, מסתברא לי שזהו מתוך ענוה. ומעשה היה שהראה לו אדם אחד את

תפילה – זהו פירוש של אחד מגדולי הספרדים, להר"י אריוויו, מהר"י"ץ בעץ חיים מביא דבריו במקומות רבים – וכנראה במהדורא החדשה כתבו משהו לגבי הנושא הזה של מודעה. כעת לא ראיתי זאת, וע"כ אינני יכול להתייחס לכך. מי שימצא זאת וימציא לנו, ברוך יהיה.

שאלה מהקהל: יכול להיות שכתוב משהו בעין זה, לגבי לא לעלות לשבת או לעמוד על שלחן כי זה דומה למזבת, כי אי אפשר להגיד שהדבר אסור.

תשובת מרן שליט"א: אם אין לזה מקור מגדולים כמו האר"י, זה לא משקל כבד. מי שלא יעשה זאת, פטור מכל ערעור. לכתחילה ראוי להחמיר, אבל אי אפשר לחייב ולמנוע זאת וועי שלחן ערוך המקוצר סימן כ"ט סעיף כ"ה, ובעיני יצחק שם ד"ה ומפניו.

שאלה מהקהל: ומדוע האר"י נפטר בגיל צעיר? תשובת מרן שליט"א: זה בגלל שהיתה מחלוקת ומריבה בין החברים תלמידיו, וכן בגלל שגילה סוד עצום לתלמידו מהר"ח ויטאל שלחץ עליו לגלות לו וכו' כמובא בתולדותיו. אבל הוא עצמו אמר לפני מותו שלא ידאגו, כי הוא יחזור. ואכן חזרה נשמתו בגלגול ברבינו מה"ר שלום שרעבי, כידוע.

בעניין מה שהש"צ צריך לחזור בסיום ק"ש על תיבות י"י אלהיכם אמת, והתייחסות לדברי ספר הפליאה לבעל ספר הקנה הסובר כי על הש"צ להוסיף גם את תיבת "אני" קודם למלים י"י אלהיכם אמת. נעבור לנושא אחר.

בפסקי מהר"י"ץ [הלכות קרית שמע דף קפ"ו סעיף כ"ג] מובא כך, אחר שישלימו הציבור ק"ש, מסיים שליח ציבור אני ה' אלהיכם אמת, וחוזר שליח צבור ואומר בקול רם ה' אלהיכם אמת (ש"ע סימן מ"א), כדי להשלים רמ"ח תיבות נגד רמ"ח איברים של אדם. דהיינו, כאשר הש"צ אומר לעצמו בסוף פרשת ציצית, ה' אלהיכם ומסיים אמת בלחש, ובקול רם הוא חוזר ואומר י"י אלהיכם אמת.

מהיכן המקור? מנין לנו עניין זה? היכן כתוב בש"ס, שצריך להיות רמ"ח תיבות בק"ש, עם י"י אלהיכם אמת?

אין מקור בש"ס, אלא במדרשים. כגון דאיתא באלה הדברים רבה, שמור מצותי וחיה, שמור רמ"ח תיבות שבק"ש, והקב"ה ישמור רמ"ח איברים שלך.

אבל עדיין לא כתוב, איך זה רמ"ח תיבות? בקרית שמע, בשלושת פרשיותיה, יש רק רמ"ה תיבות, דהיינו מאתים ארבעים וחמש, אבל כבר במדרש שם כתוב, שישנם רמ"ח תיבות. איך זה?

ודבר זה לחזור ג' תיבות אלו, לְמִדּוּהוּ מִמְדַּרְשׁ רות וז"ל, א"ר נהוראי א"ר נחמיה, בק"ש יש רמ"ח תיבות כמנין איבריו של אדם, והקורא ק"ש כתקנה כל אבר ואבר נוטל תיבה אחת ומתרפא בה. וזהו שאמר הכתוב, רפאות תהי לשרך.

צריכים לדעת, כמה חשוב לדקדק בכל מלה בק"ש, לא לבלוע אותה אלא להוציאה כמו שצריך, כי זאת רפואה לרמ"ח האיברים.

אֲדַהְכִּי – או אֲדַהְכִּי. בדר"כ גורסים אֲדַהְכִּי, אבל נראה שהנכון יותר הוא אֲדַהְכִּי, כי שורש פירוש המלה הוא 'עד הכי'. א, זה כמו עד – מטא ההוא ינוקא לְאִי מאורחא, ויתב קמייהו. בא עייף מהדרך. שמע אלין מלין, וקם על רגליו ואמר, והלא בק"ש אין שם אלא רמ"ה תיבות. א"ל ר' חייא, תיב ברי תיב. א"ל, ברי, שמעת בהאיי מידי? א"ל, כך שמעית מאבא. בק"ש יש רמ"ה תיבות חסר תלת לתשלום מנין איבריו של אדם, ומשום הא תקינו שיהא ש"צ חוזר לתלת תיבות. ומאי ניהו, ה' אלהיכם אמת, כדי להשלים לכל הקהל רמ"ח תיבות, וכדי שלא יפסיק לאמת לא פחות ולא יותר משלש. מובן כי רבי חייא לא ידע זאת, זה היה לו דבר חידוש. והתינוק אומר שישנה תקנה כזאת, כנראה חכמים תיקנו זאת אבל הדבר עדיין לא התפרסם.

שערי יצחק – השיעור השבועי

בירור דברי הגר"ח בשו"ת רב פעלים בשם החתם סופר, כי הכלל 'כל פסוקא דלא פסקיה משה, אנן לא פסקינן ליה' לא נאמר היכן שיטנו טעם אתנחא, האם ה"ה בכל הטעמים המפסיקים, והרחבה לגבי דבריו כי מה שהמבטא משתנה באתנחא וסוף פסוק זה מפני ייפוי הלשון, ותמיהה מדוע לא נקט כדרכו לפרש זאת ע"ד הקבלה.

הגאון רבינו יוסף חיים, בספרו שו"ת רב פעלים [חלק א' סימן י"א] דן בהרבה דברים, שאומרים בהם חצאי פסוקים, אף שזה נראה שהוא נגד הכלל 'כל פסוקא דלא פסקיה משה, אנן לא פסקינן ליה'.

הוא מביא כמה סברות וחילוקים, אבל החילוק העיקרי שנראה לו הוא, שכאשר ישנו טעם אתנחא (או זקף קטן), זה נחשב כמו פסוק נפרד. כך הוא לא צריך להיכנס לחילוקים אחרים שאמרו. לפני כן הוא מביא, שישנם כאלה האומרים כי כלל זה נאמר רק בתורה ובנביאים ולא בכתובים, או 'דרך תחינה ובקשה שרי', או שאם זה רק שתי מלים אז אין חשש, כגון יום הששי וכו'.

ובת"ר הכי, הגר"ח כותב כך, ואחר החיפוש בס"ד, ראיתי להגאון חתם סופר בא"ח סי' יו"ד, שהביא מספר מגן גבורים שנזכר בו חידוש מספר יכין ובעז, דהיכא דאיכא אתנחא או זקף קטון, פסקינן, ואין קפידא בזה ע"ש. וספר יכין ובעז מצוי אצלנו, וראיתי דכן כתוב שם בחלק ב' סי' ב', דפיוסוק טעמים הלכה למשה, ולכן כל היכא דאיכא אתנחא או זקף קטון, חשיב פסקיה משה, ואין כאן חשש, וד"ז הוא הגהת הרצב"ש שם יע"ש.

אומר הרב פעלים, ונראה טעם זה נכון ויציב, וגברא רבא אמר מילתא דמיתבא דעתא ומסתבר כוותיה.

והשתא לפי הכלל הזה נתיישבו כל המקומות שזכרנו לעיל ישוב נכון וכו'.

נראה להגר"ח, כי מכל החילוקים, החילוק הזה הוא הכי טוב, הכי מתקבל על הדעת. דהיינו, 'כל פסוקא דלא פסקיה משה לא פסקינן ליה',

אדהכי אתא רב יהודה בריה דרב פינחס ויתיב גביהו, וא"ל במאי עסקיתו. א"ל במלי דקרית שמע, והכי אמר ההוא ינוקא. א"ל ודאי הכי הוא – הוא צודק – והכי א"ר יוחנן בן נורי אמר ר' יוסי בן דורמסקית משמיה דר' עקיבא, חסידים הראשונים תיקנו ק"ש כנגד י" הדברות, וכנגד איבריו של אדם. חסרו מהן שלש למנין איבריו של אדם. תיקנו שיהא שליח צבור חוזר ומשלים אותם. ומאי ניהו, ה' אלהיכם אמת וכו'. ישנה עוד אריכות על כך.

ובסעיף כ"ה, מהרי"ץ מביא בזה"ל, בב"י איתא שבספר הפליאה אומר לומר אני ה' אלהיכם, כי אמת אינה מן המנין אלא מהברכה.

ספר הפליאה, זהו הספר שאמרנו מקודם, הספר שאינו מוסמך שהתייחס בטעות לרבי נחוניא בן הקנה, והוא אומר כי אין לומר י"י אלהיכם אמת, כי המלה 'אמת' אינה משלימה לק"ש, שהרי היא שייכת לפיסקא הבאה, אמת ויציב וכו', או אמת ואמונה וכו', המלה אמת אינה חלק מק"ש, ולכן צריך לחזור 'אני' י"י אלהיכם, ואז יש לך בק"ש מאתים ארבעים ושמונה תיבות. המלה אמת, היא חלק מן הברכה, והיא איננה בחשבון.

ואמר שם, שכבר היה אחד במצרים ורצה לנהוג כספר הפליאה, וכן בקושטנדינ"ה, וגערו בו חכמי הדור. ועיין בספר טהרת הקדש ז"ל, ועיין בהרמ"ע מפאנו מאמר אם כל חי סימן י"ז על ענין זה.

זה לא נכון. כי מה שכתוב במדרש רות בזה"ק, זאת היא המסקנא. והיו כאלה שעשו כמותו, דהיינו כדעת ס' הפליאה, וגדולי הדור ביטלו זאת. כך היא המסקנא.

אני אומר זאת בתורת הקדמה, כי בהמשך – בשיעור הבא בל"נ – נראה שישנן דעות ההולכים בשיטה הזאת, לכן שנדע מראש כי המסקנא היא י"י אלהיכם אמת, ואין לזוז מכך.

אין הכוונה דוקא סוף פסוק, סוף פסוק – ירזים, אלא גם אתנחא זה נחשב, וגם זקף קטן נחשב.

לפי זה, נוסף כי ק"ו סגולתא. הוא לא אמר זאת, כי זה פחות מצוי. אבל הרי סגולתא זה עוד יותר מזקף קטן, כשישנו פסוק עם זרקא וסגולתא, הפסוק מתחלק ליותר חלקים. המפסיק העיקרי הוא אתנחא, ואחריה סגולתא, ואחריה זקף קטן.

שאלה מהקהל: אבל חילוק זה, לא מיישב את יום ההשי?

תשובת מרן שליט"א: נכון. שם זה אפילו לא זקף קטן. שמע מינה כי התירוץ שבשתי מלים אין קפידא זה נראה לו להגרי"ח נוח. בשביל זה, לא צריך תירוץ נוסף. ואף כי זה לא פשוט כך כך לענ"ד, שהרי בעשרת הדיברות יש פסוקים בני שתי תיבות בלבד, בטעם העליון, ואכמ"ל.

כך לפי מה שהוא מביא תחילה. אבל אח"כ הוא מסתייג, כי לגבי זקף קטן זה לא נראה לו, אלא רק לגבי אתנחא.

וז"ל שם בסוף התשובה, מיהו נ"ל בס"ד דלא סמכינן על טעם יכין ובעזו לומר חצי פסוק, אלא רק בהיכא דאיכא אתנחא, אבל במקום שיש זקף קטן לא פסקינן. והיינו משום דאתנחא, מצינו משפטו דומה ממש לסוף פסוק, וכמ"ש בס"ד בזה במקום אחר בענין ניקוד המלה, לנקדה פעם בסגו"ל ופעם בקמץ, כמו אָבֵן אָבֵן, גָּפֵן גָּפֵן, עָבֵד עָבֵד, פָּטֵן פָּטֵן, וכיוצא בזה טובא. שאם היא בסוף פסוק ממש, וכן אם היא בטעם אתנחא, יהיה ניקוד שלה בקמץ, ליפוי הלשון.

דהיינו, לא כתוב כל "סוף" פסוקא דלא פסקיה משה, אנן לא פסקינן ליה, אלא 'כל פסוקא', כלומר פיסוק. גם אתנחא זה פיסוק, וגם זקף קטן זה פיסוק. וכפי שאמרנו, זה נראה חידוש אבל פשוט הוא למי שידוע, גם סגולתא זה פיסוק. לאו דוקא צריך סוף פסוק, אלא כל דבר שהוא מרכזי ומפסק את העניין.

ואף שבסגולתא שהיא חזקה יותר מזקף קטן, לא מצינו קמץ במקום פתח (לפי זכרוני) כמו לפעמים בזקף קטן, צריך לומר כי למיעוטה לא נודמן. איתמר].

למה זקף קטן, ולא זקף גדול? לכאורה ק"ו זקף גדול? אבל הדבר אינו נכון. כי זקף גדול, כוח הפסקתו פחות מזקף קטן. זקף גדול לא בא בשביל לחלק את הפסוק. למשל בפסוק [בראשית מ"ז, ח'] וַיֹּאמֶר פֶּרְעָה אֶל-יַעֲקֹב פֶּהָה יָמֵי שְׁנֵי תַיִתָּי. במלה 'כמה' יש זקף גדול, אבל העצירה לפי המובן היא לא כאן, הטעם בא רק להביע תמיהה, להגביה את הקול. פרעה מתפלא, (בפרט אם הוא חשב שזהו אברהם אבינו), לכן הוא שאל 'כמה שני חייך? איזה זקן מופלג אתה. כמ"ש הרשב"ץ בספרו מגן אבות ובס' משנה כסף. ואכמ"ל.

או כפי שמהרי"ץ כותב בחלק הדקדוק לגבי הפסוק [במדבר י"א, ז'] וְהָיָה כְּזֶרַע-גֹּד הוּא וְעֵינָו קָטָן הַבְּדֻלָּח. במלה 'זעינו' יש בתיגאן זקף גדול, 'כמרים קול, ראו על מה מתלוננים בני'. גם במלה 'זהמין' ישנו בכל הספרים זקף גדול, ואצלינו גם במלה 'זעינו'. תראו על מה אתם צועקים, לאחר שנתתי לכם דברים כל כך טובים. הזקף גדול בא להרים את הקול, ישנה משמעות חשובה לתנועה הזאת, אבל זאת אינה הפסקה. דיברנו על כך בס"ד בשיעור [מוצש"ק שופטים התשע"ו, ומוצש"ק נח ווישב ושמות התשע"ח].

שמו הוא 'זקף גדול', כי ישנו זקף קטן. אינני יודע, מדוע הספרדים כותבים ואומרים 'זקף קטון', בחולם. אנחנו התימנים אומרים 'זקף קטון', וכן האשכנזים, אבל צריך עיון למה הספרדים גורסים זקף 'קטון'. הרי כשהמלה 'קטון', בחולם, היא באה להקטין יותר. יש קטון, ויש קטון. לא זכיתי להבין למה הרבה ספרדים מעתיקים כך.

בדקתי וראיתי זאת, בחומשים דפוס ליוורנו, שבסדר הטעמים אצל האשכנזים זה נקרא זקף קטון, ואצל הספרדים זה זקף קטון. וגם אצלינו

שערי יצחק – השיעור השבועי

גדול וזקף קטן, וזקף קטן. אבל אני לא מוצא שיש משהו באמצע. זאת הערה רק בדרך אגב.

הגרי"ח בשות רב פעלים אומר בסוף דבריו, כי לא נראה לו לסמוך על זה, אלא רק לגבי אתנחא, אבל אם זהו זקף קטן, לא פסקינן ליה. וז"ל, נמצא שזה תיבה שיש בה אתנחא, עם תיבה שהיא סוף פסוק ממש, דמשפט אחד להם לענין זה. משא"כ בזקף קטן, ליתיה להאיי כללא, דאינו שוה עמהם בזה. ולכן לא סמכינן לענין פיסוק הפסוקים בהיכא דאיכא זקף קטן, ורק בהיכא דאיכא אתנחא חשבינן ליה פסקיה מרע"ה, והשי"ת יאיר עינינו בתורתו אכי"ר.

הוא אומר, כי לגבי אתנחא הוא בודאי צודק, כי תמיד כאשר ישנה מלה, כגון אָבן שבאתנחא זה אָבן, כמו בסוף פסוק, על כך לא אמרינן כל פסוקא וכו'.

האמת היא, כי גם בזקף קטן, יש הרבה פעמים שזה משנה אותו, כמו אתנחא. אבל זה רק לפעמים. זה נקרא בספרים, קמץ בז"ק, דהיינו קמץ בזקף קטן. אבל בזקף קטן יש הרבה פעמים, הרבה יותר נגיד מאשר יש בטעמים אחרים, כגון רביע וכדו', טעמים מעמידים. א"כ מובן, כי הזקף הוא משהו ממוצע. אז בעצם זאת אינה קושיא על הרב פעלים, כי לגבי אתנחא זה כמעט קבוע, בתשעים ותשע אחוזי של מקרים, חוץ מן המקומות שיש בהם פתחין באתנחא, ויש גם פתחין בסוף פסוק, כי אלו יוצאים מן הכלל. ומפורשים הם במסרה. והזקף קטן, מצוי.

הערה מהקהל: בשם החיד"א כתוב שזקף זה שם הוי"ה.

תשובת מרן שליט"א: השם ברוך הוא יאיר עינינו. כפי שאמרנו, לגבי הסודות, צריכים בהתחלה להבין את הפשט. אם נבין את הפשט, נבין את הסוד.

*

בעל שו"ת רב פעלים, הבליע תוך דבריו משהו שקצת תמוה לי. הוא אומר, כי הסיבה שבאתנחא זה קמץ, לייפוי הלשון. כך הוא

התימנים כך מקובל – זקף קטן. מה הטעם לזקף קטן? קטונתי מלהבין... מסתמא יש לכך הסבר, ואם מישהו ימצא נשמח מאד שיבאר לנו זאת.

זהו כפי שיש למשל במסכת אבות ופרק רביעי משנה כ"ד, שמואל הקטן אומר, בנפל אויבך אל תשמח וכו'. הבאתי שם ב'מילי דאבות' כך, ודע, כי ראיתי למהרי"ו בכת"י קדשו שניקד הקטן הטי"ת בחולם, וזה מורה על יתר קטנות. וכ"כ הר"י משתא דף פ"ר ודף תשמ"ז ובתוספת וי"ו, הקטן. ואמנם הגירסא המקובלת הקטן הטי"ת בקמץ, גם ראיתי מנוקד כך בשאר התכאליל, וכן ניקד מהרי"ץ, והכי נמי מסתברא לענ"ד שאין צורך להוסיף קטנות על קטנותו. וכן בפסוק ודוד הוא הקטן, שהביא ראייה ממנו, הטי"ת בקמץ ולא בחולם.

אנחנו אומרים שמואל הקטן, וישנם [שם] הַסְּבִירִים למה הוא נקרא קטן, כמו [שמואל א' י"ז, י"ד] וְדָוִד הוּא הַקָּטָן. אבל שמואל הקטן, הקטינו אותו עוד יותר קטן. אולי הוא היה עניו גדול מאד, יכול להיות שאולי בגלל זה הם כך גרסו.

שאלה מהקהל: אולי זה בגלל קטונתי מכל החסדים?

תשובת מרן שליט"א: בסדר, זה יעקב אבינו אומר. שם זה נכון. אבל אני שואל, למה מקטינים את הזקף קטן הזה? אמנם יחסית לזקף גדול, הוא קטן. אכן ישנו זקף גדול, שהרי ההבדל ביניהם הוא שבזקף קטן עושים שתי נקודות [כזה א'] ובזקף גדול מוסיפים עוד קו [כזה א'] – בסדר, לכן הוא נקרא זקף קטן. אבל למעשה, כוח ההפסקה שלו הוא יותר גדול, מבחינת העניין לפי הנושא. לא בניגון, כי בניגון יש לו ניגון אחר, אם היינו יודעים וזוכרים את הניגונים האמתיים שהתקבלו למשה מסיני. אבל ברור שזה מה שטמון בכך, 'זקף גדול' בניגון, וכן 'זקף קטן'. אבל למה הם קוראים לו 'קטן'? הרי אם יש זקף גדול וזקף קטן, א"כ צריך להיות עוד משהו באמצע, דהיינו זקף

מוצש"ק בחר ובחוקותי ה'תשפ"א ב'של"ב
אומר. וכמו שהבאנו לעיל. [גם בחלק שני סימן
כ"ה, וכדלקמן].

נשתוממתי קצת על כך, וכי ההבדל בין 'שמים'
לבין 'שמים', וכדומה, הוא רק בשביל ייפוי
הלשון? אם הרב פעלים היה 'פשטן', לא הייתי
שואל עליו שאלות. אבל מה עם עפ"י הסוד?
וכי זה הכל? הרי בתורה, בכל נקודה וקוץ ישנם
טעמים.

וחוץ מזה, מה נגיד על כך, הרי משתנה לא רק
מסגול לקמץ, ומפתח לקמץ, כגון אָבן-אָבן,
שמים-שמים, אלא גם משתנה פתח לצירי,
כגון בפסוק [ויקרא כ"ב, י"ג] מִלְחָם אָבִיָּה תֹאכְל.
במקום תֹאכְל, תֹאכְל, כי יש שם טעם אתנחא.

וכן בפרשת אחרי מות [ויקרא י"ח, ז'] עֲרֹנֹת אָבִיָּה
וְעֲרֹנֹת אָמֶךָ לֹא תִגְלֶה אָמֶךָ הֲוֹא לֹא תִגְלֶה
עֲרֹנֹתָהּ. למה באתנחא 'תגלה' בצירי, ושלא
באתנחא זה 'תגלה' בסגול? וכי זהו ייפוי לשון?
האם יותר יפה להגיד צירי, מאשר פתח?

במבט ראשון, לא. אבל האמת היא, שזה נכון.
הדבר אינו משולל. לפי הפשט, זה יכול להיות,
אפשר להבין.

אולי הייתי חושב, בלעדי זה, כי הייפוי לשון זהו
השינוי. עצם זה שאתה עושה הבדל בסוף פסוק
ואתנחא ולפעמים בזקף, להפוך את הפתח
לקמץ או לצירי, אזי השינוי והגיוון הוא היופי.

אבל כנראה שזהו דבר נכון. והראיה היא, מה
יותר יפה להגיד? מְנַחָה, או מְנַחָה?... [כמו
שהאשכנזים אומרים, ועוד מלעיל, והופכים
החי"ת לכא"ף כדרכם].

מה יותר יפה להגיד, חילָפָה או חילָפָה?

הרי בנוסח צנעאני, עושים את הפתח לצירי,
כגון סמנה פובאנה, נעמה, חמאמה. אבל
אאמו"ר אמר לי, כי בעבר הרבנים בקריאת
הכתובה – אפילו שהיו קוראים בשפת הדיבור
חמאמה, נעמה – אבל בכתובה קראו חמאמה,
נעמה. כך היה בתקופה הראשונה, עד
שהתרגלו לזה ונכנס הדבר.

על כך אבא מארי זצ"ל אמר לי, כי ישנו פתגם,
היה על כך פתגם בתימן, 'דאמרי אינשי,
השפה נולדה במזרח, בצנעא קישטו אותה,
ובדרום היא מתה...'

דהיינו, כך היה מקור המלה, בפתח. צנעא, היא
במרכז תימן כידוע, ושם ייפו את השפה...
והראיה היא, שכאשר קוראים בתפסיר, גם
בנוסח צנעאני לא קוראים א. למשל המלה
מים, בערבית זה מַא, ובדיבור הם אומרים מַא.
אבל כאשר קוראים בתפסיר, לא קוראים מַא,
אלא מַא. ולא רק זה, אפילו בשירים בדיואן,
שלשבת אהבת דוד, 'חית פצאת אלנעמה,
לא אומרים 'נעמה'. וכן הרבה. אפילו בשירים
קראו כך, כי זהו לפי המקור שלשפה. אלא
מאי, זהו קישוט, ייפוי לשון, יותר נעים להם
להגיד ככה. כפי שאמרנו, יותר יפה להגיד
שאַפֶּס, מאשר שַפֶּת. מְנַחָה, מְנַחָה.

כמרכן במבטא צנעאני, מצוי להפוך לקמץ.
במקום צאלח, אומרים צאלח וכדומה. מובן
א"כ שזה נשמע לאוזן יותר יפה. אבל מהרי"ץ
בעצמו, ניקד את שם משפחתו הלמ"ד בחירק,
בשיר חתימה שבסוף פירושו לתכלאל עץ
חיים. גם בכל ארצות המזרח, שם מדברים
ערבית, אין מהפכים לצירי ולקמץ כמו ב'סלנג'
הצנעאני. שְמַע מינה.

אבל, מה שזה יותר יפה, זה לא אומר שהדבר
אמת. יפה ואמת, אלו שני דברים. נכון שזה
יותר יפה, אבל זה לא האמיתי. מה נעשה?

כנראה שלח הקב"ה לעולמנו כח מיוחד,
לייפות בעיני הבריות את השקר.

שאלה מהקהל: אבל לפי הרב פעלים, האומר
שזה ייפוי לשון, איך יש אצלו הבדל בין 'תגלה'
ל'תגלה'? הרי אצל הספרדים, זה אותו הדבר?

תשובת מרן שליט"א: זאת בעיא אחרת. אתה
צודק, הוא גם לא מבדיל בין קמץ לפתח, כגון
שמים-שמים, אבל אני אגיד לך. האמת היא
כי הגר"ח בשו"ת רב פעלים בחלק שני ודף י"ט
ע"ב ד"ה ומה, כותב בעצמו שהם לא יודעים

שערי יצחק – השיעור השבועי

ביניהם, כי הסגול הוא יותר נוטה למטה, זה א' וזה א' [מרן שליט"א מדגים זאת]. זהו ההבדל.

אבל ההבדל שלהם קשה, והם עצמם אינם מתמידים בכך. עושים זאת במיוחד כשנוכחים בהבדל, כגון בפסוק **בֵּין מַיִם לְמַיִם** ובראשית א', ו'. וזהו הפסוק שהרב דנגור הביא. והנה הוא עצמו לפני שכתב מהזכרון לפי מה ששגור בלשונו, ועשה פתח בלמ"ד, אבל הרואה יראה שזה ג"כ בקמץ לְמַיִם. אנחנו שההבדל גדול בין קמץ לפתח, לא טועים בזה.

שאלתי לפני שנים רבות, חכם אחד ספרדי, בע"ס שו"ת יצחק ירנן, שטען כי הוא מבדיל בין קמץ לפתח, איך אתה אומר בהלל את הפסוק 'בצאת ישראל ממצרים', הרי"ש בפתח או בקמץ? לתדהמתי הוא ענה לי, אפתח את הסידור, ואראה איך מנוקד. שאלתי אותו, הרי עד היום אמרת את ההלל עשרות או מאות פעמים, ואיך אתה לא יודע כיצד אמרת? ולמה אני כן יודע שזה בקמץ, בלי לפתוח את הסידור. מעתה המבין יבין.

שאלה מהקהל: קראתי באיזה ספר, לגבי הבוכארים, שהיה להם מארי מארץ תימן, ואח"כ הוא עזב, ובא במקומו אחד מן הספרדים.

תשובת מרן שליט"א: יפה. אתה צודק, ידוע ונכתב כבר בכמה ספרים כי בארץ בוכארה אכן היה חכם תימני שלימד אותם. אולי יכול להיות. אבל אם כן היו צריכים לבטא אותו כמונו. וזה יותר קל מאשר מה שהם עושים. מסתבר שנשאר להם מסורת הישנה שלהם. הוא עסק יותר בנוסח התפילה, שעל זה היתה לו מחלוקת עם החכם הספרדי ממאן שהגיע ג"כ לבוכארה.

אבל זה לא משנה, העיקר שהם מבדילים, בין מים לְמַיִם [מרן שליט"א מדגים זאת]. אצלנו זה 'בין מים למים' [מרן שליט"א מדגים זאת], ואצלם הם מעלים אותו קצת. לא משנה מה הם עושים בפועל, ישנו הבדל בין 'לא תגלה' לבין

להבדיל, הוא מצטער על כך, אבל הוא מבין שצריך להיות הבדל, ונשכח מהם.

הוא כותב שם בזה"ל, ומה ששאלתם אם יש הפרש בין שו"א וציר"י וסגו"ל, ובין קמ"ץ ופת"ח, הנה בודאי יש הפרש בין כל אחד ואחד. אך בעוה"ר גם דבר זה נתקלקל בדורות האחרונים, ויש מקומות שעושים שינוי אך חלוקים זה מזה, ועיין למהר"ם די לונזאנו בספר שתי ידות בפרק שקראו הלכות שב"א ע"ש. והגאון יעב"ץ ז"ל כתב על האשכנזים בזה"ל, ובזה משוגתינו אתנו חטאת קבועה שאין אנחנו מבדילים בין ציר"י לשו"א ע"כ.

ופה עירנו בגדאד, בעוה"ר אין להם ידיעה מכל זה, ואין מלומדים להפריש בין שו"א וציר"י וסגו"ל, ובין פת"ח וקמ"ץ וכו'. הוא אומר במפורש, אנחנו לא מבדילים.

יצריך עיון, וכי לא היה יודע שכך גם רוב ככל הספרדים, לפחות אותם שסביבותיו המוכרים לו, חוץ מקהילות פרס. או שמא נקט הכי, לפי רום ערך עירו בעיניו, לומר שאפילו בני עירו אינם יודעים להבדיל. איתמר.

והאמת היא, שענה עליו הרב עזרא דנגור, שהיה שם הרב בדור אחריו, והוא אמר – אנחנו כן מבדילים. וז"ל שם, אנחנו נעשה חילוק מעט ביניהם, שהציר"י מעט נאריך בו, לא כן השו"א נע שבראש מלה הוא תכוף לאחריו, וכן הסגו"ל הוא תכוף, כמו אַת בציר"י הוא רחב, אבל אַת בסגו"ל הוא תכוף, וכן אַל בציר"י הוא רחב, לא כן אַל בסגו"ל הוא קרוב לחיר"ק. וכן בין קמ"ץ האות ברחב לא כן בפת"ח, כגון מַיִם בפת"ח לְמַיִם, ודו"ק.

אתם יודעים, אם שמעתם את הפרסים הזקנים, או את הבוכארים – וזהו המבטא הספרדי האמיתי – שהם מבדילים הבדל קטן ביניהם, הבדל שכמעט אינו נתפס. הם מבדילים, במקום להגיד 'שמים', הם אומרים 'שמים' [מרן שליט"א מדגים זאת]. מעלים אותו קצת. הם מודים לנו במקצת, כי זה גבוה. הם מגביהים אותו. וכן לגבי הצירי והסגול, ג"כ ישנו הבדל

לא תגלה, הם גם מודים שתנועת הסגול צריכה להיות יותר נמוכה.

ברם לאמיתו של דבר, חושבני כי היה צריך להיות הסבר יותר מכך, לא רק מצד ייפוי לשון, אם כי הסגנון ייפוי לשון מתאים יותר לפשטנים להגיד, אבל בדקדוק חושבני כי יש לכך הסבר אחר, זה לא בגלל שזה יותר יפה. אמנם ישנו מושג כזה בדקדוק, למשל אצל הפשטנים, יש מושג 'לתפארת הקריאה'. אפילו מהרי"ץ מביא זאת, ואפילו מהר"י בשירי, למרות שהם מקובלים הם מביאים את הפשט, בעלי הסוד אינם מתעלמים מן הפשטנים, כי לכל דבר יש את הפרד"ס, בתורה יש פשט ויש רמזים ויש דרש ויש סוד. ישנן דרגות. בכל זאת יש בזה דרגות. למשל לגבי מה שקראנו בפרשת השבוע ויקרא כ"ה, ה' וְאֵת עֵנְבֵי נִזְיָרָךְ לֹא תִבְצֹר. מה זה 'עֵנְבֵי' מדוע 'עֵנְבֵי' דגש ולא 'עֵנְבֵי' וכן למשל [שמות ט"ו, י"ז] מִקֶּדֶשׁ אֲדָנִי בּוֹנְנֵי יָדֶיךָ. היה צ"ל 'מִקֶּדֶשׁ', מה זה 'מִקֶּדֶשׁ' כמו כן [שמות ב', ג'] וְלֹא יִכְלֶה עוֹד הַצִּפְיָנוּ. המפרשים הפשטנים אומרים על כך, כי זה 'לתפארת הקריאה'. כך אומר הרד"ק, שהוא ראש המדקדקים. כי אין לפשטנים הסברים אחרים, הם לא יכולים להגיד דברים יותר מאשר זה, רק להגיד דברים עפ"י השטחיות, זה מה שהם יכולים להגיד.

ע"ד זה אומר הגרי"ח בנ"ד, כי זהו לייפוי הלשון.

שאלה מהקהל: לגבי הפסוק 'הַצִּפְיָנוּ', מה היה צריך להיות?

תשובת מרן שליט"א: היה צ"ל הַצִּפְיָנוּ. צאד"י רפויה והפ"א דגושה. 'לא יכלה עוד הצפנינו'. אם אנחנו היינו צריכים לנקד את המלים הללו, כך היינו מנקדים. כעת לאחר שזה נהיה שוא נע, הַצִּפְיָנוּ, אז אחרי שוא נע חייב לבוא רפה, ממילא גם באות פ"א זה השתנה. אם היה שוא נח, האות פ"א היתה דגושה. כמו המלה 'משפט'. 'הַצִּפְיָנוּ' הכוונה להַצִּפְיָנוּ. יוכבד לא יכלה עוד להַצִּפִּין ולהסתיר את משה מעיני המצרים.

כל זה הוא לפי הפשט, אבל כמובן עפ"י סודות התורה, הדבר אינו לחנם. אין דברים רק בשביל היופי, לתפארת הקריאה. זאת החיצוניות של דברים. כי הדברים עמוקים מני ים, בכל תנועה וקוץ, יש תילי תילים, כפי שאמרנו.

לכן אני אומר, כי בנ"ד אולי לא היו צריכים להגיד את המושג 'ייפוי לשון', חושבני כי כאן בדקדוק ע"ד הפשט היה אפשר להסביר זאת בסגנון אחר. זה לא 'ייפוי לשון' בסתם, אלא שאלו תנועות גדולות. סוף פסוק, וגם אתנחא שזהו אמצע מסויים, הקמץ היא תנועה ארוכה, וזה מורה על סיום. אותו הדבר הצירי, זאת תנועה גדולה.

הרי ישנן תנועות גדולות, שסימנן פיתוחי חותם. חירק מלא, שורק מלא, צירי (גם חסר), חולם מלא, וקמץ. אלו התנועות הגדולות. היתר, הן תנועות קטנות.

הרד"ק בספר מכלול [שער הניקוד, דף קל"ז] מסביר זאת בזה"ל, דע כי התנועות הם חמש, כי לא יוכל אדם להניע אות מבלי ה' תנועות. הראשונה אָה, ושמה קמץ גדול. השנית אָי, ושמה צירי, ונקראת גם כן קמץ קטן, לפי שעילתה כעלת הקמץ לבוא אחריה נח, ובמקומות רבים תבוא זו תחת זו. השלישית אָו, ושמה חולם. הרביעית אָו, ושמה שורק. החמישית אָי, ושמה חירק.

אלה הם חמש התנועות גדולות, ויש להם חמש בנות כנגדן. דהיינו, הן האימהות, ויש להן תולדות. והוא אומר לגבי הבנות שלהן, ותנועתן קטנה ושפלה מְהֻאָמוֹת. הכוונה היא, שזה יותר מצומצם. היא יותר נמוכה. והוא אומר מה הן, אָה – בהתחלה הוא אמר, קמץ אָה, כעת הוא אומר אָה – ושמה פֶּתַח גדול, והיא כתנועת קמץ אלא שהיא שפלה ממנה. כלומר נמוכה. אָי ושמה סגוּל, והיא [צ"ל והיא] כתנועת הצירי, אלא שהיא שפלה ממנה. סגול וצירי זה אותו הדבר, זה אָ וזה אָ [מרן שליט"א מדגים זאת], דהיינו נמוך יותר. ונקראת גם כן

כאשר אתה מכפיל דבר זה מראה שאתה מסיים.

הסברנו זאת בשלחן ערוך המקוצר [הלכות תקיעת שופר, סימן ק"י דף קע"ז], והבאנו בעיני יצחק [שם בהערה] את המקורות לכך בזה"ל, וזכר לדבר יש לו למנהג זה עכ"פ ממה שכתב רש"י על פסוק במשוך היובל [שמות י"ט, ג'] ובמנחה בלולה שם, עיין עליהם. וכתב הרא"מ בביאורו על רש"י שם, שדרך המנגנים, להאריך הקול ולמשכו בעת ההפסקה וכו' והוא ג"כ בשפתי חכמים שם וכו'. וזה על דרך הנהוג להאריך בנגינת סוף כל פסוק ופסוק.

וע"ע להרשב"ץ בספרו מגן אבות חלק ג' דף נ"ה ע"ב, על צורת טעם סוף פסוק שהוא קו ארוך כמו געיא, אלא שנוטה קצת לשמאל בספרים הקדומים, שזה להורות על האריכות בהפסק.

בספרים הרגילים, עושים כעין געיא, בתורת סוף פסוק. למשל במלים זאת הארץ, עושים געיא באות אל"ף. ולמעשה, בספרים המדויקים זאת לא געיא, זה קו כמו געיא אבל נוטה שמאלה. זה יותר ארוך אפילו מגעיא.

והוספתי עוד בהמשך, וכן יש כהנים המאריכים בנגינת סיום יברכך וישמרך אליך וכו', כי כל אחת היא סוף ברכה, כמ"ש בס"ד לעיל סימן כ' סעיף י"ב והערה ל"ד שם, כל שכן בסוף הפסוק שכל הכהנים מאריכים ועושים נגינת סיום.

לפי זה הבנתי, למה למשל יש 'קודש' – 'קדשים', 'חומר' – 'חמרים'. איך בלשון רבים, מהמלה 'קודש' בחולם, נשתנה ונהיה שוא קמץ? לפי הרד"ק הדבר מובן, כיון שקריאתם קרובה. החולם זאת תנועה גדולה, ולדבריו השוא קמץ – קמץ חטף, זה שפלה ממנה. לכן כאשר זה בלשון רבים, זה בא בתורת שלב אחרי זה. משא"כ לפי מה שאנחנו קוראים את הקמץ, למעלה מהברת החולם, שזה שונה מאד. אבל לא שמענו מי שקורא כהרד"ק בזה.

פתח קטן, לפי שעילתה כעלת הפתח, ובמקומות רבים תבוא זו תמורת זו.

[במה שהרד"ק הקביל סגול לצירי, זכור לי שאמר מעכ"ת לפני שנים רבות, כי הסגול בין צירי לפתח, אך קרוב יותר לפתח. ולכאורה השתנות סגול לצירי באתנחא וכו', מוכיח שקרוב יותר לצירי, ומתאים לדברי הרד"ק. איתמר].

אח"כ הוא אומר, אָא ושמה קמץ חטף, והיא כתנועת החולם אלא שהיא שפלה ממנה. אֵי בלא יו"ד – אם חסר יו"ד, מה שקוראים 'חירק חסר' – והיא כתנועת החירק, אלא שהיא שפלה ממנה.

ישנו הבדל, בין 'בין', לבין 'בן'. למשל, יהושע בן נון, או 'בין' מלשון בינה. אתם מעצמכם יכולים להגיד הרבה דוגמאות בזה. ישנו חירק חסר, זהו בן, ואם זה עם יו"ד, זה בי-ן, מושכים את התנועה שלו. 'מן הבהמה' היינו, מהבהמה. ויש מין בהמה, מין חיה. יוצא שבלי יו"ד זה יותר קצר.

אותו הדבר הוא אומר, אָ בלא וא"ו, ושמה קבוץ שפתים, והיא כתנועת השורק אלא שהיא שפלה ממנה.

לכן אני אומר, כי אם רוצים להסביר עפ"י הפשט, למה המלה 'שמים' בסוף פסוק ובאתנחא היא בקמץ, לא צריכים להגיד שזה בגלל יפוי לשון, אלא בגלל שהקמץ היא תנועה ארוכה וגבוהה, ודבר זה מורה על סיום, כי אתה מושך זאת. כאשר מושכים דבר, זה מורה על סיום. כפי שאנחנו עושים בסוף פסוק. כגון, בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ [מרן שליט"א מדגים סוף פסוק], כאשר אתה מושך זה מראה על סיום. לא אומרים את הארץ ועוצרים תכף ומיד.

אותו הדבר אנחנו עושים בתקיעת שופר [מרן שליט"א מדגים זאת], התנועה שעושים בסוף, מראה על גמירה. וכן כאשר מכפילים דבר, כגון כשמגיעים לסוף פרשה וחוזרים על הפסוק,

לכן, תמוה בעינינו למה הרב פעלים הסתיר כאן את פניו פתאום מן הסוד. הוא מארי דרזין, כל ספרי הקבלה פתוחים לפניו, לכל הפחות הוא היה צריך לרמוז כי ישנה כאן סיבה לכך גם עפ"י הסוד. גם אם לא כתוב במפורש, אבל מסתמא שיש.

ויתירה מכך, שבחלק ב' [סימן כ"ה] הוא מאריך על זאת, ושם הוא כתב באופן יותר חמור. שאלו אותו, לגבי מה שהספרדים אומרים 'בורא פרי הגפן'. אנחנו התימנים אומרים, בורא פרי הגפן, וכן האשכנזים, אבל הספרדים אומרים 'הגפן' בסגול. לכאורה מדוע? הרי בסוף העניין, צריך להיות קמץ? כפי שאומרים, 'שלא עשני עבד', לא אומרים 'עבד'. אותו הדבר גם כאן, היה צריך להיות 'הגפן', כי בסוף צריך להיות קמץ. למה נשאר כאן סגול?

הגרי"ח שם דן בנושא הזה וז"ל, ועל אשר שאלת מצד ברכת פרי הגפן, שא"ל [שאמר לך] מדקדק לפי הדקדוק שצריך להיות בקמץ, כן הוא לפי הדקדוק, כל מלה שהיא סוף פסוק או יש בה טעם אתנ"ח, שבזה יש לה דין סוף פסוק, צריך לנקד ראשה בקמץ, והוא ליפוי בעלמא.

כאן הוא עוד הוסיף, הדגיש זאת עוד יותר, לא סתם כפי שהוא אמר בסוף התשובה בחלק א', ליפוי הלשון. פה הוא הוסיף את המלה 'בעלמא'. 'פוי בעלמא', כביכול אין לכך משמעות.

ועל כן אנחנו מברכין בברכות השחר, שלא עשני עבד, אע"ג דאיכא בקרא עבד בסגול, ועבד בקמץ, עכ"ז כיון דהיא תיבה של סוף, צריך להיות נקודה בקמץ, ליפוי הלשון וכו'.

זאת השאלה ששאלו אותו, והוא אומר כי אכן לכאורה לפי הדקדוק כך היה צריך להיות, כמו שישנו פסוק [והושע י"ד, ח"ז] יִשְׁבּוּ יִשְׁבֵי בְּעָלוֹ יַחֲזִיזוּ דָגָן וַיִּפְרְחוּ כַגֶּפֶן זָכְרוּ פִיִּין לְבָגוֹן. במלה 'כגפן', ישנה אתנחא. א"כ גם בברכה היה צריך להיות קמץ, לא 'הגפן'.

הגרי"ח עונה לשואל, אכן אתה צודק, אבל זה לא תמיד, ישנם מקומות שהדבר משתנה. וז"ל, מיהו נ"ל בס"ד דהאיי כלל אינו כלל מוחלט, ואיכא קצת מקומות דאשתני האיי כללא.

כי נמצא בתהלים מזמור מ"ד תתנו כצאן מאכל ובגוים זריתנו, ותיבת זריתנו היא סוף פסוק, ולפי הכלל ההוא צ"ל זריתנו בקמץ תחת זי"ן. כי לשון זה אע"ג דנמצא במקראות הרבה שנקוד בצירי, הנה נמצא ג"כ נקוד בקמץ, ככתוב בירמיה סי' ל"א מְזַרְה יִשְׂרָאֵל יִקְבְּצֵנוּ, וכן במשלי כ' מְזַרְה רִשְׁעִים מֶלֶךְ חָכֵם, וכן ביחזקאל כ' וּלְזָרוֹת אוֹתָם בארצות, וכן בזכריה את ארץ יהודה לזרותה, וכן בחומש ויקרא סי' כ"ז ואתכם אָזְרָה בגוים, ועוד הרבה כזה. ועל כן תיבת זריתנו שהיא בסוף פסוק, הול"ל זריתנו בקמץ לפי הכלל הנז' וכן עוד נמי בתהלים מזמור קל"ט, ארחי ורבעי זרית, הול"ל זרית בקמץ, כיון דיש אתנח בתיבת זרית, שהוא כמו סוף פסוק.

וכן מצינו עוד בתהלים מזמור מ"ד בפסוק דבקה לארץ בְּטַנִּינוּ, שהוא סוף פסוק, והול"ל בְּטַנִּינוּ קמץ תחת בי"ת, כאשר נקוד בתיבת בטן, שהוא סוף פסוק קמץ תחת בית, כמ"ש אשר מנע ממך פרי בָּטָן, וכן חופש כל חדרי בָּטָן, וכן שחר פרי הַבָּטָן, וכן אתה גוחי מְבָטָן, דכולם נקודים בקמץ תחת אות בי"ת. ועל הרוב ימצא עוד כזאת, אם נחפש אחריהם. נמצא זה הכלל אינו חלוט לגמרי במקראות, אלא יזדמן קצת במקראות היפך הכלל הזה. ואילו במקום שנמצא היפך הכלל הזה, יש טעם בדבר ההוא.

מי שמבין בדקדוק, יראה את הרב פעלים הזה, ולא ימצא את ידיו ורגליו. כאן רואים – במחילה מכבודו של רבי יוסף חיים – כי בדקדוק הוא לא עסק הרבה, הוא לא השקיע הדק היטב בדקדוק. הדברים הכתובים כאן, אלו דברים תמוהים מאד. הוא טוען, כי לפי הדקדוק, צריך להיות זריתנו במקום זריתנו, ובמקום בְּטַנִּנוּ – בְּטַנִּנוּ. הדבר לא יעלה על הדעת. לא שהגרי"ח לא ידע דקדוק, אדרבה

שערי יצחק – השיעור השבועי

הרב עזרא דנגור כותב בהגותו על שו"ת רב פעלים [נדפס בקובץ מקבציאל ל"ו, דף קט"ז] בזה"ל, אחר הסליחה רבה, דוקא הסגול מתחלף באתנח או בסוף פסוק לקמ"ץ, אבל לא הצירי. לומר ש'זריתנו' יהיה 'זריתנו', זהו דבר שאינו נכון. זר...

אבל יכול להביא ראיה ממלת התבן – זהו פסוק בסוף פרשת שמות [שמות ה', י"ג] פֶּאֶשֶׁר בְּהִזְתֵּת הַתְּבֵן – שאם בסוף פסוק, ננקד כן, ולא נתחלף בקמ"ץ, ודו"ק. מדוע לא נכתב התבן.

גם בשו"ת חמדה גנוזה [חלק ראשון סימן ח"ו] כתב כך, עוד ראיתי להרב פעלים שם, אחר שכתב דניקוד הקמץ באתנח ליפוי בעלמא, הביא דברי הגמרא בנדרים וכו', הוא מביא את דברי הרב פעלים, וכותב על כך בזה"ל, והנה ראיותיו של הרב אינן ראיות כלל ועיקר, כי הכלל של קמץ באתנח ובסוף פסוק, הוא בשמות העצם, כמו גפן, ארץ, בטן, וכו' שאין בהם תוספת השייכות. לא כן מלת בטננו, המלה בטן יש בה תוספת "נו", וכן מלת זריתנו, היא פעל ולא שם, ואינו ענין כלל למזרה ישראל, ולזרותם בארצות, שהקמץ שבהם אינו משום שהם בסוף פסוק או באתנח, אלא שזהו הניקוד שלהם לפי כללי הדקדוק, ואכמ"ל. ונעלם מעיני הרב זצ"ל דברי ראב"ע, שם היה מוצא שמות כמו תבן ועוד שאינם משתנים, ושטעמם לא נודע רק כך נמצאו. יעו"ש.

גם באור תורה [התשס"ט (תק"ב)], דף תשפ"ט סימן ק"ג מובא כך, דבריו תמוהים מאד, שלא נאמר כלל זה, רק בשמות הסגוליים, שהסגול הראשון משתנה לקמץ בסוף פסוק, כמו אָבֶן עָבֵד. אבל לומר זריתנו פֶּטְנָנוּ בקמץ, הוא זר מאד.

והוא [נאמ"ן ס"ט. העורך] מעיר שם על דבר נוסף, שאלו אותו על 'לְגַאֲלָנוּ', שהיה צריך להיות 'לְגַאֲלָנוּ'. והוא אומר, כי זה ששאל את השאלה הזאת הוא סתם מקשן עם הארץ, אינו מבין בכלל מה הוא שואל וכו'.

הוא ידע, והיה בקי בתנ"ך, אבל הוא לא התעסק בזה כי אם מקופיא, ולא התעמק בדקדוק. אלו דברים שאי אפשר לומר אותם, דברים שאינם יכולים להיות. עוד מעט אבסס זאת.

בכל אופן, כעת הוא נותן מעצמו טעם עפ"י הסוד לשיטתם, למה להגיד 'בורא פרי הגפן'. כי לגבי שבעת המינים, כתוב בתורה [דברים ח', ח'] אֶרֶץ חֹטֶה וּשְׁעָרָה וְגִפְן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן וְגו', וכיון שזה נלמד מן הפסוק אז זה צריך להיות כמו בפסוק. וז"ל, ואנא עבדא אמרתי טעם נכון בברכה זו דפרי הגפן, שלא נהגו בה ע"פ הכלל המצו ברוב המקראות, אלא נהגו לאומרה בנקוד סגול, מפני שרצו להשוותה עם תיבת גפן האמורה בשבעת המינים של א"י הכתובים בפ' עקב שיש בהם סוד, ככתוב בשער הליקוטים לרבינו ז"ל, ע"פ ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש, שכ' חטה חכמה, שעורה בינה, גפן דעת חסד וגבורה תפארת (יעו"ש הצורה), תאנה נצח, רמון הוד, זית שמן יסוד, דבש מלכות, ע"ש.

נמצא גפן, הוא כנגד שלשה קוין, לכך אומרים אותו בסגול שהוא שלש נקודות. וגם עוד כי גפן של פסוק הנז' נקוד בסגול, לכן בברכה מזכירים אותו כפי מה שנקוד בפסוק הנז'. הוא מביא טעם עפ"י הסוד, שזה כנגד שלוש קוים, החטה זה חכמה, והשעורה זה בינה, והגפן זה כנגד דעת חסד וגבורה תפארת. כנגד שלוש קוים, ישנו סגול.

א"כ רואים, כי כאן הוא כן נכנס לסוד, אז למה בנ"ד לא דיבר עפ"י הסוד? הדבר קצת תמוה.

דהיינו אם תאמר כי אולי את התשובה הזאת [בחלק א' סימן מ"ד] הוא ענה לאדם פשטן, ולכן הוא לא הכניס לו סודות, אבל הנה בהמשך כן נכנס לסוד, אז גם לגבי סוף פסוק, כיצד יכול היה הגר"ח להגיד שזהו רק ייפוי לשון בעלמא'.

לגבי הדבר דלעיל, כבר תמהו עליו, כפי שאמרתי מקודם.

וזהו כפי שאמרנו. אבל צריכים לדעת, היו הרבה גדולים שלא עסקו בדקדוק. גם החיד"א, רואים שהוא לא עסק הרבה בדקדוק. [גם מהר"ח סנואני, עיין בספרו ארזי לבנון, כנראה בעניין שעשה לי כל צרכי. איתמר]. וכבר הרשב"ץ אומר (בתשובותיו חלק א' סוף סימן ל"ג), כי זה לא חסרון לת"ח אם אינו יודע דקדוק. יעו"ש. והבאנוהו בשיעור מוצש"ק בא' התש"פ בשל"א [דף 14-15].

הוא כבר 'הציל' אותם מזה. התורה ארוכה ורחבה, הם עסקו בתלמוד בש"ס ובמדרשים, ובפרט בקבלה, ובדקדוק עסקו רק מעט, לכן הם שגו במחכת"ה כשדיברו בעניינים כאלו.

אבל התורה, אמת כתיב בה, וצריכים להעיר שזה אינו בכלל האמת.

אולם כל זה, רק הערות צדדיות. כי לגוף התשובה שלו, מה שנוגע להלכה, כיון שהזמן קצר וחייבים כבר לסיים, אז בעז"ה נדבר על כך בהמשך. כי אדרבה, ברצוני להצדיק את דבריו. אני אומר זאת, כי אי אפשר לעשות 'פלטת' בתורתנו הקדושה, לא ניתן לכסות ולחפות על דברים. אבל לגבי עניינים אחרים בתשובתו שבחלק א' שתמהו עליו, כי חשבו שלא מדוייק מה שהוא כתב, חושבני שזה כן מדוייק. להצדיק את דברי הגאון רבינו יוסף חיים, מה שנוגע להלכה לגבי הכלל הזה של אתנח (וזקף), שזה נחשב פסוק. אפשר ליישב את דבריו. וגם נרחיב בלא נדר מה שנוגע ליי"א אלהיכם אמת. בעזרתו יתברך בשיעור נוסף. ה' ברוך הוא יזכנו, אכ"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר,
נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת. השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא כל משאלות ליבם לטובה, אכ"ר.